DOI: 10.22124/jol.2026.31556.2652

Research Article

University of Guilan Iranian association of penal law

Criminal law Research
A Biannual Journal
Vol . 17, No.2, Fall (2026) & Winter 2027(Serial 34)

Comparative Study of Deprivation of Social and Political Rights as Special Sanctions in the Iranian Legal System and Selected European Countries

1. Ali Najibiyan,
Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Social Sciences, Payam-e-Noor University, Tehran, Iran.. (Corresponding Author: Ali.najibiyan@gmail.com)

2. Mohammad Ali Babaei,
Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Social Sciences, Imam Khomeini International University, Qazvin, Iran.

Submit Date:2025/09/04	**Accept Date:2026/02/21**

Abstract:
Accountability of public officials and citizens for committed offenses constitutes a fundamental pillar of democratic legal systems. Deprivation of social and political rights as a special sanction serves as a key instrument for ensuring such accountability. In European jurisdictions, beyond conventional criminal and administrative penalties such as imprisonment and fines, specialized sanctions are provided, including disqualification from public office, ineligibility to stand for election, deprivation of the right to vote, and permanent or temporary bans from re-entering electoral processes. These measures—applied to both administrative functions (day-to-day executive duties) and sovereign functions (high-level political decision-making)—pursue primarily preventive and democracy-protecting objectives. In contrast, the Iranian legal system predominantly relies on criminal and administrative sanctions such as disqualification from public service and ineligibility for candidacy, with a primary focus on offenses related to administrative functions. Offenses arising from the exercise of sovereign authority receive significantly less attention and lack specific sanctions. Employing a descriptive-analytical methodology, this study conducts a comparative examination of the Iranian legal framework and leading European systems. Findings indicate that adopting certain European models—temporary deprivation of electoral rights, independent oversight mechanisms, and a clearer distinction between administrative and criminal sanctions—could substantially enhance political accountability within Iran's governance structure.

Key Words: *Special Sanctions, Iranian Legal System, European Union Countries, Political Decision-Makers, Social Rights.*

1. Introduction

Accountability of public officials and citizens for committed offenses constitutes a fundamental pillar of democratic legal systems. Deprivation of social and political rights, as a special sanction, serves as a key instrument to ensure such accountability, prevent abuse of power, and preserve public trust. Political decision-makers, due to their critical role in high-level policymaking, rarely appear in ordinary criminal proceedings; their liability is typically addressed through political or civil responsibility (e.g., compensation for public treasury losses). However, the distinction between "executive acts" (routine administrative behaviors such as contract conclusion, financial misuse, or breach of official duties) and "sovereign acts" (major political policymaking with broad consequences, including flawed economic strategies, detrimental international contracts, or mismanagement of national resources) reveals that crimes arising from sovereign acts can have far more extensive repercussions than those stemming from executive acts. Recent developments in Iran—such as the Crescent case (Iran's massive compensation liability due to the cancellation of major gas contracts) and the *Chai Debsh* corruption scandal (mismanagement in currency allocation and imports with multi-billion-dollar consequences)—have underscored the urgent need for criminal accountability of political decision-makers. In contrast, European precedents, including the conviction of Yulia *Tymoshenko* in Ukraine (for abuse of authority in gas contracts), *Geir Haarde* in Iceland (mismanagement of the 2008 financial crisis), and *Stefan Mappes* in Germany (overpriced land purchase in an energy project), demonstrate the application of special sanctions to sovereign crimes. This study seeks to answer how the position of special sanctions (removal from office, disqualification from candidacy, deprivation of voting rights, and disqualification from re-running for elections) differs in the two legal systems and how European models can be adapted to strengthen accountability in Iran.

2. Methodology

The research adopts a descriptive-analytical approach with a comparative method. Data were collected through library and documentary research (including the Constitution of the Islamic Republic of Iran, Islamic Penal Code 2013, Civil Service Management Law 2007, Administrative Violations Law 1993, and penal codes of selected European countries) as well as analysis of judicial precedents (Crescent and Chai Debsh cases in Iran, and Tymoshenko, Haarde, and Mappes cases in Europe). The analytical tool is qualitative comparative analysis, focusing on four common special sanctions in European systems. The scope covers the Iranian legal system and eight leading European jurisdictions (France, Germany, Italy, Spain, Greece, Finland, the Netherlands, and Norway) in terms of accountability of public officials.

3. Results and Discussion

In the Iranian legal framework, criminal and administrative sanctions are primarily confined to executive acts. Temporary or permanent suspension from service (Articles 91 of the Civil Service Management Law and Article 9 of the Administrative Violations Law) is predominantly an administrative measure with effects limited to the public employment sector. Disqualification from candidacy, under Articles 25 and 26 of the Islamic Penal Code (especially Note 2 to Article 26), is imposed permanently for intentional crimes of degree 5 and above and covers sensitive positions such as the presidency, Assembly of Experts, Parliament, and city/rural councils; however, this disqualification is largely restricted to executive offenses and does not extend to sovereign crimes. Most significantly, the Iranian legal system provides no deprivation of the right to vote (whether as principal, supplementary, or consequential punishment), and disqualification from re-running for elections is applied only permanently within the framework of deprivation of social rights. These limitations result in a low political and social cost for sovereign crimes, thereby weakening the accountability of officials. In contrast, European countries have adopted a more democratic and preventive approach, designing special sanctions applicable to both executive and sovereign crimes. In Finland, removal from service is implemented in two forms—complete (for all public officials) and limited (only for crimes related to official duties)—with severity depending on the length of imprisonment; this sanction is considered criminal and special and extends to sovereign crimes. In Greece, removal is mandatory for serious offenses such as financial corruption, and in Spain, special removal (limited to the specific area of the crime) and absolute removal (complete) are foreseen. Disqualification from candidacy in France, Italy, the Netherlands, and Greece is generally temporary

(2 to 25 years depending on the severity of the offense) and applies to crimes such as financial corruption, electoral fraud, or abuse of office; in Iran, however, this disqualification is permanent and limited to executive crimes. Deprivation of the right to vote is also provided for in France (up to 5 years for embezzlement of public property), Italy (permanent in severe corruption cases), Greece (1 to 10 years or permanent in life imprisonment cases), and the Netherlands, while Germany and Spain do not directly apply it. Disqualification from re-running for elections is typically temporary in most of these countries and depends on the nature of the offense; only Finland and Norway leave this decision to the voters, believing that the electorate should determine whether to re-elect a convicted politician. In addition to these principal sanctions, European countries employ innovative preventive measures absent in Iran: official criminal warning in Finland as a lighter sanction than a fine for negligent violations by officials, automatic suspension of party membership in Spain and Germany upon indictment, political quarantine of three to ten years in Sweden, revocation of special political retirement benefits in France, and public disclosure of names of accused individuals in Estonia. In Iran, only temporary suspension from service until final judgment exists (Article 7 of the Law on Aggravated Punishment for Bribery, Embezzlement, and Fraud), with a limited scope that excludes members of parliament, councilors, and political officials. These gaps contribute to a persistently low political and social cost of corruption in Iran, allowing accused officials to retain all privileges and immunities until the final moment.4.

4. Conclusions

Iranian legal system, compared to European countries, lacks sufficient special and preventive sanctions for sovereign crimes. The focus on executive acts, absence of deprivation of the right to vote, and limitation of disqualification from candidacy to executive offenses have weakened the accountability of officials. Drawing inspiration from European models, it is recommended that targeted amendments to the laws introduce mechanisms such as temporary deprivation of electoral rights for sovereign crimes, automatic suspension from office upon indictment, legal obligation for political parties to suspend and expel convicted members, official criminal warning as an alternative sanction, strengthening of independent oversight over major decisions, and controlled public disclosure of the names of accused persons in a judicial transparency system. These measures, without the need for harshening penalties, significantly increase the cost of corruption, alter high-risk behaviors before they occur, and gradually rebuild public trust. Such an approach not only enhances accountability but also, by maintaining balance between civil rights and democratic requirements, elevates the legitimacy of institutions.

5. Selection of References

Axbard, S. (2025). Convicting corrupt officials: Evidence from randomly assigned cases, Review of Economic Studies, 92(4), 2271-2302.

Baljija, S. K., & Min, K. S. (2023). Evaluating the effectiveness of whistleblower protection: A new index. Data & Policy, 5, e28 DOI: https://doi.org/10.1017/dap.2023.20

Civil Service Management Law (2007), Article 91.

Constitution of the Islamic Republic of Iran (1979).

German Political Parties Act §52 (Germany).

Citation:
Najibiyan,A & Babaei,Ma (2026& 2027), "Comparative Study of Deprivation of Social and Political Rights as Special Sanctions in the Iranian Legal System and Selected European Countries", **Criminal Law Research,** 17(34), pp. 191-209. DOI: 10.22124/jol.2026.31556.2652

Copyright:
Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

DOI: 10.22124/jol.2026.31556.2652

نشریه علمی

پژوهشنامه حقوق کیفری

سال هفدهم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۴۰۵، پیاپی ۳۴

مقاله پژوهشی

صفحات مقاله: ۱۹۱-۲۰۹

محرومیت از حقوق اجتماعی و سیاسی به‌عنوان ضمانت‌اجراهای ویژه در نظام حقوقی ایران و برخی کشورهای اروپایی

۱- علی نجیبیان*

استادیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران . (نویسنده مسئول)

Ali.najibiyan@gmail.com

۲- محمدعلی بابائی

دانشیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه بین المللی امام خمینی(ره)، قزوین، ایران.

تاریخ ارسال: ۱۴۰۴ /۰۶/۱۳	تاریخ پذیرش : ۱۴۰۴/۱۲/۰۲

چکیده:

پاسخگویی مقامات و شهروندان در نظام‌های مردم‌سالار، نیازمند ضمانت‌اجراهای مؤثری همچون محرومیت از حقوق اجتماعی و سیاسی است. برهمین اساس، در کشورهای اروپایی علاوه بر مجازات‌های سنتی، تدابیری چون محرومیت از حق کاندیداتوری و رأی برای جرائم ناشی از «اعمال تصدی» و «اعمال حاکمیت» (تصمیم‌گیری‌های کلان) پیش‌بینی شده تا سلامت نظام سیاسی تضمین شود. در مقابل، نظام حقوقی ایران بیشتر بر جرائم تصدی و مجازات‌هایی مانند انفصال از خدمت تمرکز دارد و در حوزه اعمال حاکمیت و سوءمدیریت‌های کلان، با خلاء ضمانت‌اجراهای ویژه روبروست. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی، نظام‌های حقوقی ایران و برخی کشورهای اروپایی را مقایسه کرده که نتایج حاکی از آنست بهره‌گیری از الگوهای اروپایی همچون محرومیت موقت از حقوق انتخاباتی، سازوکارهای نظارتی مستقل و تفکیک دقیق ضمانت‌اجراهای اداری و کیفری، می‌تواند موجب تقویت پاسخگویی در ساختار سیاسی ایران شود؛ هرچند اعمال برخی ضمانت‌اجراها مانند محرومیت از حق رأی باید با توجه به ساختار فرهنگی و سیاسی ایران با احتیاط بیشتری نگریسته شود.

واژگان کلیدی: ضمانت‌اجراهای ویژه،نظام حقوقی ایران، کشورهای اروپایی، تصمیم‌گیران سیاسی و حقوق اجتماعی.

مقدمه

تصمیم‌گیرندگان سیاسی معمولاً به‌عنوان گروه خاصی از متخلفان، در پرونده‌های کیفری ظاهر نمی‌شوند. وضعیت ممکن است در مورد افرادی که صرفاً از موقعیت سیاسی خود برای منافع شخصی سوءاستفاده می‌کنند (برای مثال، با صرف پول عمومی برای خود) متفاوت باشد. اما تا زمانی که سیاست‌مداران یک مأموریت عمومی را انجام می‌دهند و تصمیماتی می‌گیرند که پیامدهای منفی دارد، مسئولیت آنها معمولاً مسئولیت سیاسی است یا در بهترین حالت، موضوعی در حوزه حقوق عمومی یا مدنی است (برای مثال، جبران خسارات وارده بر بیت‌المال یا تضییع اموال عمومی). (Muḥammadī, et.al 2022,p.123)

برای تحلیل دقیق‌تر مسئولیت تصمیم‌گیرندگان سیاسی، تمایز بین «اعمال تصدی» و «اعمال حاکمیت» ضروری است. با وجود این، اغلب نظام‌های حقوقی، میان خطای صرفاً اجرایی (اعمال تصدی) و تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی (اعمال حاکمیت) تفکیک قائل هستند . اعمال تصدی ناظر به رفتارهای روزمره اداری مانند انعقاد قرارداد یا هزینه‌کرد بودجه به‌ویژه در سطح داخلی و ملّی است، درحالی‌که اعمال حاکمیت شامل سیاست‌گذاری‌های کلان داخلی و خارجی، تصمیمات اقتصادی گسترده یا تنظیم روابط بین‌المللی است. (Ṭabāṭabāʾī Muʾtamanī,2016,p.4) در نظام حقوقی ایران، عمده ضمانت‌اجراهای پیش‌بینی‌شده به جرائم مرتبط با اعمال تصدی محدود شده و جرائم ناشی از اعمال حاکمیت کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. این در حالی است که در برخی کشورهای اتحادیه اروپا، ضمانت‌اجراهای ویژه‌ای برای هر دو نوع جرائم طراحی شده‌اند.

در حقوق کیفری ایران، ضمانت‌اجراهای کیفری برای تصمیم‌گیرندگان سیاسی عمدتاً به جرائم مرتبط با اعمال تصدی محدود شده و کمتر به جرائم ناشی از اعمال حاکمیت پرداخته است. برای مثال، ماده ۱۵۹ قانون مجازات اسلامی به جرائم ناشی از دستورات غیرقانونی مقامات رسمی اشاره دارد، اما این ماده بیشتر بر جرائم اجرایی تمرکز دارد و پاسخگوی تبعات تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی نیست.

ماده ۹۱ قانون مدیریت خدمات کشوری، اخذ رشوه و سوءاستفاده از مقام اداری را ممنوع کرده و استفاده از هرگونه امتیاز، تسهیلات، حق مشاوره، یا هدیه در قبال انجام وظایف اداری را تخلف می‌داند. این ماده برای کارمندان دستگاه‌های اجرایی در همه سطوح اعمال می‌شود؛ (Civil Service Management Law,2007) به بالاترین مقام دستگاه اجرائی یا مقامات و مدیران مجاز، اختیار صدور دستور اعمال کسر یک سوم از حقوق، مزایا و عناوین مشابه و یا انفصال از خدمات دولتی برای مدت یک ماه تا یک سال را برای فرد متخلّف درنظر گرفته است. نیز در باب قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب ۱۳۷۲و به موجب مواد ۸ و ۹ قانون مزبور، تخلفات اداری[۱] و نیز ضمانت‌اجراهای اداری[۲] آن تعیین شده است (Law on Investigation of Administrative Violations,1993) که با نگاهی به ضمانت‌اجراهای پیش‌بینی شده جرایم و تخلفات اداری که دارای ضمانت‌اجراهای اداری هستند، می‌توان آن‌ها را معادل ضمانت اجراهای ویژه‌ای قلمداد نمود با این تفاوت که در حقوق کشورهای اتحادیه اروپا، ضمانت‌اجراهای ویژه دیگری در قوانین کیفری منعکس شده‌اند، حال آنکه در حقوق ایران، در قالب قوانین اداری (مدیریت خدمات

---

۱. ماده ۸ - تخلفات اداری به قرار زیر است:

ایراد تهمت و افترا، هتک حیثیت؛ ۵-اخاذی؛۶ -اختلاس۱۷-گرفتن وجوهی غیر از آن چه در قوانین و مقررات تعیین شده یا اخذ هر گونه مالی که در عرف رشوه‌خواری تلقی می‌شود؛۲۶ -جعل یا مخدوش نمودن و دست بردن در اسناد و اوراق رسمی یا دولتی۳۰-سوء استفاده از مقام و موقعیت اداری؛ ۳۱ - توقیف، اختفا، بازرسی یا باز کردن پاکتها و محمولات پستی یا معدوم کردن آنها و استراق سمع بدون مجوز قانونی و....

۲. برابر ماده ۹ تنبیهات اداری به ترتیب زیر عبارتند از:

الف - اخطار کتبی بدون درج در پرونده استخدامی....

د - انفصال موقت از یک ماه تا یک سال.

و - تنزل مقام و یا محرومیت از انتصاب به پستهای حساس و مدیریتی در دستگاه‌های دولتی و دستگاه‌های مشمول این قانون.

ی - اخراج از دستگاه متبوع.

ک - انفصال دائم از خدمات دولتی.

کشـــوری و رســـیدگی بـه تخلفـات اداری) و بـه‌عنوان ضـــمانـت‌اجرای اداری منعکس شـــده‌انـد؛ (Darvīshī, Zaynālī Aqdam,2014,p.125)

موارد فوق به‌عنوان ضـمانت‌اجراهای کیفری و اداری در قانون اسـاسـی[1]، قانون مجازات اسـلامی و سـایر قوانین متفرقه- که پیش‌تر بدان اشاره شد- به چشم می‌خورد که هر یک به تفصیل در ادامه بدان می‌پردازیم؛

البته ذکر این نکته نیز مهم اسـت که در نظام حقوقی ایران، ضـمانت‌اجراهای مربوط به رفتارهای ناصـحیح مقامات عمدتاً در دو قلمرو مجزا قرار دارند. نخســـت، مجازات‌های اداری که در قوانین مدیریت خدمات کشـــوری و قانون رســـیدگی به تخلفات اداری پیش‌بینی شـده‌اند و شـامل اقداماتی مانند کسـر حقوق، توبیخ، انفصـال موقت یا دائم از خدمت اسـت؛ این مجازات‌ها معمولاً سـریع‌تر اجرا می‌شـوند اما آثار آن‌ها محدود به حوزهٔ اشـتغال در دسـتگاه‌های دولتی اسـت. دوم، مجازات‌های کیفری که در قانون مجازات اسـلامی و قوانین خاص (از جمله ماده ۷ قانون تشـدید مجازات مرتکبین ارتشـا، اختلاس و کلاهبرداری) پیش‌بینی شـده و می‌تواند منجر به حبس، جزای نقدی و مجازات‌های تبعی مانند تعلیق از خدمت تا صـدور حکم شـود؛ این مجازات‌ها آثار گسـترده‌تری (از جمله سـابقه کیفری و محرومیت‌های تبعی) دارند. تشـخیص اینکه خلأ اصـلی در کدام حوزه اسـت، مسـتلزم بررسـی موردی اسـت؛ برخی کاستی‌ها ناشی از ضعف ابزارهای اداری (مانند نبود سازوکارهای حزبی یا اخطار رسمی) و برخی دیگر ناشی از محدودیت‌های حوزه کیفری (مانند فقدان محرومیت‌های سـیاسـی-انتخاباتی یا ابزارهای کیفری ملایم و هدفمند) اسـت. بنابراین تحلیل دقیق باید هر دسته را جداگانه بررسی کند و سپس نقاط تلاقی و نیاز به هماهنگی بین دو قلمرو را مشخص نماید.

برخی کشـــورهای اروپایی برای شـــهروندان مقررات ویژه‌ای وضـــع نموده اند که به‌عنوان رویه قضـــائی حاکم جریان دارد و در تحقیقات به عمل آمده علاوه بر ضـــمانت‌اجراهای کیفری مرســـوم همچون حبس، جزای نقدی و انفصـــال از خدمات دولتی، ســـازوکارهای خاصـــی که ما از آن به‌عنوان «ضـــمانت‌اجراهای ویژه» یاد می‌کنیم، پیش‌بینی شـــده اســـت. اما اینکه چرا تمرکز بر مسئولیت کیفری تصمیم‌گیرندگان سیاسی واجد اهمیت است؟ نخست اینکه، این افراد کسانی هستند که مهم‌ترین تصمیمات را می‌گیرند که می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای برای ما داشته باشد. بنابراین، معمولاً ناعادلانه به نظر می‌رسد که تنها زیرمجموعه‌های آن‌ها - یعنی مقامات عمومی که تصمیمات آنها را اجرا می‌کنند- در روندهای کیفری مسئول شناخته شوند. دوم اینکه، این ظرفیت و توجه به مفهوم عدالت و اصل برابری شهروندان در برابر قانون[2] ایجاب می‌کند هر شخصی در قبال تصمیمات خویش که بر جامعه تاثیر مستقیم یا غیرمستقیم می‌گذارد، مسئولیت‌پذیر بوده و پاسخگو باشد.

---

۱. در همین خصوص قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷ نیز در خصوص مامورین دولتی قوانین خاصی همچون معلق نمودن در نظام حقوقی ایران، ضـمانت‌اجراهای مربوط به رفتارهای ناصـحیح مقامات عمدتاً در دو قلمرو مجزا قرار دارند که در عمل گاهی با هم مخلوط بیان شده‌اند: نخست، مجازات‌های اداری که در قوانین مدیریت خدمات کشوری و قانون رسیدگی به تخلفات اداری پیش‌بینی شده‌اند و شامل اقداماتی مانند کسر حقوق، توبیخ، انفصال موقت یا دائم از خدمت است؛ این مجازات‌ها معمولاً سریع‌تر اجرا می‌شوند اما آثار آن‌ها محدود به حوزه اشتغال در دستگاه‌های دولتی است (مثلاً ماده ۹۱ قانون مدیریت خدمات کشوری). دوم، مجازات‌های کیفری که در قانون مجازات اسلامی و قوانین خاص ضدِّ فساد (از جمله ماده ۷ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری) پیش‌بینی شده و می‌تواند منجر به حبس، جزای نقدی و مجازات‌های تبعی مانند تعلیق از خدمت تا صدور حکم شود؛ این مجازات‌ها آثار گسترده‌تری (از جمله سابقه کیفری و محرومیت‌های تبعی) دارند. تشخیص اینکه خلأ اصلی در کدام حوزه است، مستلزم بررسی موردی است: برخی کاستی‌ها ناشی از ضعف ابزارهای اداری (مثلاً نبود مکانیسم‌های حزبی یا اخطار رسمی) و برخی دیگر ناشی از محدودیت‌های حوزه کیفری (مثلاً فقدان محرومیت‌های سیاسی-انتخاباتی یا ابزارهای کیفری ملایم و هدفمند) است. بنابراین تحلیل دقیق باید هر دسته را جداگانه بررسی کند و سپس نقاط تلاقی و نیاز به هماهنگی بین دو قلمرو را مشخص نماید.

مرتکب جرایم موضوع این قانون تا تعیین تکلیف و صدور رای نهایی پیش‌بینی نموده است.

۲. اصول ۱۹ و ۱۰۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.

تحولات اخیر در سپهر سیاست ایران نیز به‌ویژه پرونده‌هایی همچون پرونده فساد چای دبش در دولت سیزدهم و نیز پرونده کرسنت که هر یک از طرفین درگیر در زمان انعقاد قرارداد و نیز لغو آن، دیگری را مقصر در محکومیت ایران به پرداخت خسارات هنگفتی نموده است، لزوم پاسخگویی به افکار عمومی در خصوص تعیین جایگاه قانونی مسئولیت ناشی از تصمیمات سیاسی و تبعات آن که ممکن است در آینده به وجود آید، به امری اجتناب ناپذیر بدل نموده است؛ البته چنین موضوعاتی در اروپا نیز فاقد سابقه نبوده و تصمیمات سیاسی مشکل‌ساز مانند پرونده محکومیت نخست‌وزیر سابق اوکراین، تیموشنکو، به دلیل فراتر رفتن از اختیارات خود هنگام امضای قرارداد با روسیه در مورد واردات گاز (ECTHR, Tymoshenko v. Ukraine, 30 April 2013, application no. 49872/11)، در ایسلند، نخست‌وزیر سابق، گیر هارده، به‌دلیل نحوه برخورد با بحران مالی در حال ظهور در سال ۲۰۰۸ و مواردی نیز در آلمان جایی که نخست‌وزیر سابق بادن-وورتمبرگ، استفان مپس، به دلیل خرید سهام زمینِ یک تأمین‌کننده انرژی به قیمت گزاف تحت پیگرد قانونی قرار گرفتند (Zimmermann, Eibach,2014, p.248). همچنین، وزیر سابق دارایی آلمان - راینلند-فالتز- اینگولف دئوبل، با مقامات قضایی دچار مشکل شد و در مرحله اول به‌دلیل انجام یک معامله پرخطر مربوط به تبدیل پیست مسابقه فرمول یک سابق «نوربرگ رینگ» به یک پارک تفریحی، محکوم شد.

از همین‌رو، پژوهش حاضر به مسئولیت کیفری سیاست‌مدارانی که در اجرای اختیاراتی که از طریق انتخابات دموکراتیک به آنها اعطا شده، عمل می‌کنند، اختصاص دارد. به لحاظ حقوق کیفری ماهوی، تمرکز ما بر جرائم مالی که از بودجه‌های عمومی پرداخت می‌شود، قرار دارد، زیرا تقریباً هر تصمیم سیاسی می‌تواند به طور مستقیم یا غیرمستقیم بر این بودجه‌ها تأثیر بگذارد. بنابراین، مقررات حقوق کیفری که هدف آن‌ها پیشگیری از اتلاف پول مالیات‌دهندگان یا سرمایه‌های عمومی است، می‌تواند به صورت بالقوه منجر به دخالت بسیار وسیع قوه قضائیه در تصمیمات سیاسی شود. دسته دوم جرائم کیفری که اهمیت آنها برای سیاستمداران قبلاً به طور دقیق‌تری بررسی شده است، شامل تأثیرات غیرقانونی بر فرایند تصمیم‌گیری، به ویژه در زمینه رشوه و تضاد منافع است. علاوه بر این، برخی از نظام‌های حقوقی مجازات‌های کیفری خاصی را وضع نموده‌اند که به ویژه زمانی که سیاستمداران در حال انجام خدمت هستند، اهمیت ویژه‌ای دارند، زیرا منجر به برکناری از سمت یا از دست دادن حقوق دموکراتیک آنان می‌شوند.
در این میان، باتوجه به اینکه چهار ضمانت‌اجرای: برکناری از مقام عمومی، محرومیت از حق کاندیداتوری برای مقام عمومی، محرومیت از حق رای و محرومیت از حق شرکت دوباره در انتخابات، در بسیاری کشورهای اروپایی مشترک اند، مصادیق و جایگاه این چهار ضمانت اجرا در ادامه مورد بررسی قرار می گیرد.

۱. ضمانت‌اجراهای ویژه در کشورهای اروپایی و ایران

همان‌گونه که اشاره شد، علاوه بر ضمانت‌اجراهای کیفری و اداری درقبال اقدامات تصمیم‌گیرندگان سیاسی، ضمانت‌اجراهای ویژه دیگری نیز در خصوص این کنشگران سیاسی در برخی از کشورهای اروپایی و ایران- البته به صورت موردی- اتخاذ می‌شود که بررسی این ضمانت اجراها موضوع اصلی این نوشتار است.

۱.۱.برکناری از مقام عمومی

در ایران، انفصال موقت یا دائم از خدمت، طبق مواد ۹۱ قانون مدیریت خدمات کشوری و ماده ۹ قانون رسیدگی به تخلفات اداری، به‌عنوان ضمانت‌اجرای اداری برای تخلفات کارکنان دولت پیش‌بینی شده است. این ضمانت‌اجرا بیشتر به جرائم مرتبط با اعمال تصدی (مانند سوءاستفاده مالی) محدود بوده و کمتر به تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی (اعمال حاکمیت) توجه دارد. در نتیجه، نمی‌توان آن را ضمانت‌اجرای ویژه‌ای مشابه نظام‌های اروپایی دانست. در کشورهای اتحادیه اروپا، انفصال از خدمت به‌عنوان مجازاتی کیفری و ویژه برای جرائم مقامات عمومی، از جمله جرائم حاکمیتی، پیش‌بینی شده است. برای مثال، در فنلاند، انفصال کامل (برای همه مقامات) و انفصال محدود (برای جرائم مرتبط با وظایف رسمی) اعمال می‌شود و شدت آن به مدت حبس بستگی دارد. در یونان، انفصال برای جرائم سنگین مانند فساد مالی الزامی است. مقررات مربوط به برکناری از مقام عمومی تا حدودی متفاوت

است. برخی نظام‌های حقوقی، مانند فنلاند، ضمانت‌اجرا خاصی برای برکناری از مقام ارائه می‌دهند. (Harjula, Pratt, Kuntalaki,2015,p.5) سیستم‌های دیگر، مانند فرانسه و آلمان، برکناری از مقام را به‌عنوان ضمانت‌اجرا خاصی در نظر نمی‌گیرند. بلکه، آن‌ها امکان محرومیت از حق کاندیداتوری برای مقام عمومی را فراهم می‌کنند که در صورت اعمال، به‌طور خودکار شامل برکناری از مقام فعلی نیز می‌شود.[1] (Mayaud,2003, p.556)

امکان برکناری یک فرد از مقام عمومی می‌تواند به نوع و شدت جرم و همچنین مجازات اصلی (معمولاً حبس) بستگی داشته باشد. نظام حقوقی فنلاند دو نوع انفصال از خدمت عمومی را پیش‌بینی کرده است: انفصال کامل و انفصال محدود. انفصال کامل برای همه مقامات عمومی قابل اعمال است و به‌عنوان مجازاتی تکمیلی در کنار حبس اعمال می‌شود که شدت آن به مدت حبس بستگی دارد. انفصال محدود تنها در جرائم مرتبط با وظایف رسمی اعمال می‌شود و دامنه آن به نوع جرم و مقام فرد بستگی دارد. برکناری محدود، تنها در صورتی ممکن است که در قانون کیفری ذکر شده باشد و تنها برای «ارتکاب جرم در مقام و منصب» قابل اعمال است.

دامنه کاربرد این ضمانت‌اجرا از نظر شخصی متفاوت است؛ بر همین اساس، اعضای یک نهاد نمایندگی که در یک انتخابات عمومی انتخاب شده‌اند، نمی‌توانند به‌واسطه مقررات عمومی مربوط به برکناری از مقام، از این مقام برکنار شوند، بلکه تنها می‌توانند به دلیل ارتکاب جرم از مقام خود برکنار شوند. (Viljanen, 2014,p.797)

در نظام حقوقی هلند، برکناری از مقام عمومی به‌عنوان یک ضمانت‌اجرا برای تمامی اَشکال سوءاستفاده و تخلف عمومی ممکن است.[2] در نظام حقوقی اسپانیا، بیشتر جرائم مربوط به فساد شامل امکان «برکناری ویژه» یا «برکناری مطلق» از مقام عمومی است. (Portilla Contreras,2010,p.239) در نظام حقوقی یونان، امکان برکناری به نوع و طول مدت حبس قانونی بستگی دارد. این نظام حقوقی، همچنین شامل مقرره خاصی در مورد برکناری از مقام پارلمانی در مواردی است که یک عضو پارلمان در یک شرکت مشغول به کار در پروژه‌های عمومی شرکت کند.[3]

اما سؤال دیگری که ممکن است مطرح شود، این است که آیا برکناری از مقام، الزامی است یا اختیاری؟ در پاسخ به این سوال در نظام حقوقی ایران، قانونگذار در صورت احراز تخلف یا ارتکاب بزه از ناحیه مرتکب، برکناری از مقام و منصب کنونی را هم به‌عنوان ضمانت‌اجرای کیفری و هم اداری، الزامی تلقی نموده، ضمانت‌اجراهای مزبور از قواعد آمره بوده و در صورت صدور حکم محکومیت یا احراز تخلف اداری قابل اجرا است. (Riḍāʾī,2019,p.145) در چندین نظام حقوقی، برکناری از مقام در مورد جرائم شدید الزامی است، اما در موارد دیگر اختیاری است، که اغلب به این بستگی دارد که آیا مجرم «شایسته» برای ادامه فعالیت در مقام مربوطه است یا نه. نظام حقوقی نروژ، «از دست دادن حقوق» تصمیم‌گیرندگان سیاسی را تعبیه نموده که شامل محرومیت از مقام رسمی و محرومیت از حق داشتن چنین مقامی است. اعمال این ضمانت‌اجرا به این بستگی دارد که آیا جرم نشان‌دهنده «نامناسب بودن» مجرم برای مقام و منصب وی است؟ یا اینکه آیا او ممکن است در آینده از مقام خود سوءاستفاده کند یا خیر. علاوه بر این، لازم است که اعمال چنین ضمانت‌اجرایی در خصوص« منافع عمومی» باشد. وجود «منافع عمومی» از موردی به مورد دیگر متفاوت ارزیابی می‌شود، که در آن شکل و شدت جرم و ارتباط آن با مقام مربوطه مدنظر قرار می‌گیرد. (The Norwegian Constitution, Kongeriket Norges Grunnlov, LOV-1814-05-17)[4]

در نظام حقوقی فنلاند، برکناری عمومی از مقام، در صورتی الزامی است که یک مقام عمومی به حبس ابد محکوم شود. اگر مقام عمومی به حبس برای یک دوره معین که حداقل ۲ سال باشد، محکوم شود، باید برکنار شود؛ مگر اینکه دادگاه تشخیص دهد که

1. Section 45 German Criminal Code

2. Art. 125(2) Basic Law

3. Art. 26(1) of the Greek Constitution (Const.). See translations in the official website of the Greek Parliament, http://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syn tagma/ (Accessed: 25 July 2024).

۴.برای اطلاع بیشتر بنگرید به اصل ۱۵ قانون اساسی نروژ در خصوص رای عدم اعتماد به آدرس:

https://www.sametinget.se/lang/ english for more information (last visited 25 January 2025).

جرم ارتکابی موید این نباشد که صاحب منصب برای خدمت به‌عنوان مقام عمومی یا انجام وظیفه عمومی نامناسب است. (Viljanen, 1990,p.334) اگر مقام عمومی به‌دلیل ارتکاب جرم عمدی به حبس کمتر از ۲ سال محکوم شود، ممکن است هم‌زمان از مقام برکنار شود مشروط بر این‌که اگر جرم ارتکابی موید این نباشد که صاحب منصب برای خدمت به‌عنوان مقام عمومی یا انجام وظیفه عمومی نامناسب است. (Frände, 2012,p.86) در مورد برکناری محدود که تنها به جرائم در مقام مربوط می‌شود، برکناری معمولاً یک ضمانت‌اجرای بدون قید و شرط است (به‌عنوان مثال، برای «سوءاستفاده از مقام عمومی»). در مورد جرائم با شدت کمتر در مقام و منصب (مانند «نقض وظایف رسمی»)، برکناری از مقام، به اختیار دادگاه واگذار می‌شود؛ این امر نیز بستگی دارد به اینکه آیا جرم ارتکابی توسط صاحب منصب، وی را به‌عنوان مقام عمومی یا انجام وظیفه عمومی مناسب می‌داند یا خیر. (Viljanen, 1990, p. 857)

در نظام حقوقی یونان، برکناری از مقام عمومی، شامل امکان «محرومیت از حقوق سیاسی» است که با خود برکناری از مقام منتخب را نیز شامل می‌شود. محکومیت به حبس طولانی‌مدت (مانند فساد مالی شدید) الزاماً به برکناری برای یک دوره معین منجر می‌شود؛ همچنین محکومیت به حبس کوتاه‌مدت برای «جرایم مرتبط با خدمت» به‌جز در مواردی که دادگاه به دلایل خاص تصمیم دیگری بگیرد، به برکناری منجر می‌شود. محکومیت‌های کوتاه‌مدت برای برخی دیگر از انواع جرائم (مانند فساد مالی) نیز ممکن است به برکناری منجر شود. اما در این موارد ضروری است که محکومیت به حبس حداقل ۱ سال باشد و جرم نیز دارای «ویژگی‌های نژادپرستانه» باشد (یعنی بزه‌دیده بر اساس نژاد، رنگ و غیره انتخاب شده باشد) یا نشان‌دهنده «انحراف اخلاقی» مجرم باشد.[1] در این ارزیابی، علل ارتکاب جرم، نوع جرم، شیوه ارتکاب و سایر شرایط مرتبط باید مورد توجه قرار گیرد. به‌عنوان مثال، این موضوع که مجرم از مقام خود به‌عنوان یک سیاستمدار برای ارتکاب جرم استفاده کرده باشد، می‌تواند به‌عنوان نشانه‌ای از «انحراف اخلاقی» وی محسوب شود. اعضای نهادهای دولتی محلی (از جمله شهرداران و اعضای شوراهای شهری) به‌طور خودکار پس از محرومیت از حقوق سیاسی یا محکومیت نهایی برای هر جنایت یا برخی جرائم خاص (از جمله فساد مالی و نقض اعتماد) از مقام خود برکنار می‌شوند. با این حال، زمانی که یک وزیر به حبس کوتاه‌مدت محکوم می‌شود، دادگاه‌ها از تحمیل ضمانت‌اجرای محرومیت از حقوق سیاسی، از جمله برکناری از مقام، ناتوان هستند.(Chrysogonos,1997, p.451)

بنابراین، در مقایسه با نظام حقوقی ایران، که انفصال از خدمت به‌عنوان ضمانت‌اجرای اداری و نه ویژه پیش‌بینی شده است، نظام‌های حقوقی کشورهای اروپایی مانند فنلاند و یونان انفصال را به‌عنوان مجازاتی کیفری و ویژه برای جرائم مقامات عمومی در نظر گرفته‌اند. این تفاوت نشان‌دهنده رویکرد دموکراتیک‌تر اروپا در پاسخگویی مقامات است، در حالی که در ایران، انفصال اغلب به تخلفات اجرایی محدود شده و کمتر به جرائم کلان سیاسی توجه دارد. پیشنهاد می‌شود ایران با الهام از این نظام‌ها، انفصال را به‌عنوان مجازاتی ویژه برای جرائم حاکمیتی نیز پیش‌بینی کند.

۲.۱. محرومیت از حقوق انتخاباتی

انتخابات مردم‌سالار در یک فضای دموکراتیک با رعایت حقوق و آزادی‌های سیاسی شهروندان، مشروعیت بخش نظام سیاسی است. هر شهروندی بهترین قاضی منافع خودش است و هیچ فردی صلاحیت نمایندگی مردم مگر بر اساس شرایط مقرر در قوانین مربوطه را ندارد. (Khusravī, 2018,p.130) حق انتخاب کردن و انتخاب شدن با عنوان حق رای کامل در اختیار شهروندان قرار دارد تا اراده آزاد مردم به صورت همگانی در انتخابات آزاد و منصفانه بیان شود.(Qāẓī Sharīʿatpanāhī, 2019,p.582) از همین‌رو،

---

۱. ماده ۲۶۳(۱) قانون مجازات یونان اشعار می‌دارد: به کارمند عمومی که به خاطر یکی از اعمال مواد ۲۳۵ تا ۲۶۱ به حبس کوتاه‌مدت محکوم شده باشد، محرومیت از حقوق سیاسی به مدت یک (۱) تا پنج (۵) سال تحمیل می‌شود، مگر اینکه دادگاه به روش دیگری با نظر خاص و موجه تصمیم بگیرد. به‌طور خاص، سلب صلاحیت شخص مسئول از مقام یا سمت خود، به دلیل محرومیت از حقوق سیاسی، به‌طور خودکار به محض اینکه محکومیت قطعی شود، اتفاق می‌افتد.[…]

کسی را نمی‌توان از حق انتخاب کردن و انتخاب شدن بدون موجبات قانونی محروم نمود. (Law on the Necessity of Careful Examination of Complaints of Disqualified Candidates in Various Elections,1999) با این حال، در مواردی چند که قانونگذار نیز آن‌را تجویز نموده است، محرومیت از این حق اجتماعی ممکن است. در ایران، محرومیت از حق کاندیداتوری طبق مواد ۲۵ و ۲۶ قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲) به‌عنوان مجازات تبعی برای جرائم عمدی درجه ۵ و بالاتر پیش‌بینی شده است. این محرومیت شامل منع داوطلب شدن برای انتخابات ریاست‌جمهوری، مجلس خبرگان، مجلس شورای اسلامی، و شوراها می‌شود و در صورت محکومیت قطعی، به‌صورت دائمی یا موقت (با توجه به اعاده حیثیت) اعمال می‌گردد. در مقابل، در کشورهای فرانسه، هلند، و آلمان، محرومیت از کاندیداتوری اغلب برای جرائم فساد مالی، تقلب انتخاباتی، یا سوءاستفاده از مقام عمومی پیش‌بینی شده و معمولاً موقت است (۲ تا ۲۵ سال بسته به شدت جرم). برای مثال، در فرانسه، محرومیت از کاندیداتوری برای سرقت اموال عمومی تا ۵ سال اعمال می‌شود. (Loi n 2013-907 du 11 October 2013) این نوع از محرومیت، به واسطه موقعیت حساسی که در نظام‌های سیاسی دارد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و در موارد خاص اجازه تصدی به اشخاص را در مقام‌ها و پست‌های حساس سلب و منع می‌کند. از سوی دیگر، برخی نظام‌های حقوقی ضمانت‌اجرای جداگانه‌ای برای برکناری از مقام دارند، اما این برکناری تنها به مقامی که در زمان ارتکاب جرم داشته مربوط می‌شود و به پست‌های آینده تسرّی نمی‌یابد. این تدبیر عمدتاً به فنلاند مربوط می‌شود. اگرچه نظام حقوقی فنلاند امکان برکناری از مقام را فراهم می‌کند، اما تنها به مقام فعلی مجرم مربوط می‌شود، یعنی مجرم می‌تواند بلافاصله پس از برکناری برای مقام جدید درخواست دهد.(Government Bill HE 79/2010 vp, p.43.)

بنابراین، نظام حقوقی ایران با پیش‌بینی محرومیت دائمی از کاندیداتوری برای جرائم سنگین، رویکرد سخت‌گیرانه‌تری نسبت به کشورهای اروپایی موضوع بحث دارد، اما این محرومیت تنها به جرائم تصدی محدود است و جرائم حاکمیتی را پوشش نمی‌دهد. پیشنهاد می‌شود ایران با الهام از اروپا، محرومیت موقت از کاندیداتوری را برای جرائم حاکمیتی (مانند سوءمدیریت کلان) پیش‌بینی کند تا تعادل بین پاسخگویی و حفظ حقوق مدنی برقرار شود.

پرسشی که پیش‌تر نیز اینجا مطرح می‌شود این است‌که آیا محرومیت از کاندیداتوری یا داوطلب شدن دائمی است یا موقتی؟ برای پاسخ به این پرسش، ابتدا به موقعیت نظام حقوقی ایران اشاره می‌نمائیم و سپس موقعیت کشورهای اروپایی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

در نظام حقوقی ایران، همان‌گونه که بالا نیز بدان اشاره شد، تأسیس «اعاده حیثیت»[1] که ناظر به بازگشت حقوق اجتماعی و مدنی شخص است (Salmānpūr,Kāẓimī, 2016,p.123)، به‌عنوان ضابطه و معیار در موقتی بودن برخی محرومیت‌ها از حقوق اجتماعی تلقی می‌شود. در تبصره ۲ ماده ۲۶ قانون مجازات اسلامی صراحتاً عنوان شده، علیرغم گذشت مدت‌های مقرر قانونی ماده ۲۵ ، شخص از داوطلب شدن در انتخابات ریاست جمهوری، مجلس خبرگان، مجلس شورای اسلامی و شوراهای شهر و روستا به صورت دائمی محروم خواهد شد. اما در خصوص ارتکاب سایر بزه‌های ارتکابی با لحاظ مقررات ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی، برابر با بند «ت» ماده ۲۶، «انتخاب شدن یا عضویت در انجمن‌ها، شوراها، احزاب و جمعیت‌ها به موجب قانون یا با رای مردم» بنابر مفهوم مخالف تبصره ۲ ماده ۲۶، به صورت موقتی بوده و شخص بعد از سپری شدن مواعدِ ۷، ۳ و ۲ ساله قانونی پس از اجرای حکم به اعاده حیثیت نائل آمده و از حقوق اجتماعی خود از جمله انتخاب شدن(کاندیداتوری) و عضویت بهره‌مند گردد.[2]

در کشورهای اروپایی به‌طور کلی، محرومیت از حق کاندیداتوری برای مقام عمومی پیش‌بینی شده است. طول این محرومیت معمولاً می‌تواند بسته به نوع و شدت جرم یا شدت مجازات اصلی تحمیل‌شده دائمی یا موقتی باشد. در برخی از کشورها، موارد محرومیت موقتی، با توجه به شرایط قابل اجرا از ۲ سال تا ۲۵ سال این محرومیت متغیر است.

---

۱. با عنایت به مفهوم مندرج در قانون مجازات اسلامی، هرگاه به موجب قانون مدتی معین از محکومیت بزهکار گذشته باشد و در طی این مدت مرتکب جرم جدیدی نشود یا دستورات دادگاه را نقض ننماید به حکم قانون اهلیت و حقوق سلب شده به وی بازگردانده می‌شود به حکم اعاده حقوق شخص صورت می‌پذیرد که اصطلاحاً اعاده قانونی حیثیت خوانده می‌شود.

۲. مواد ۲۵ و ۲۶ قانون مجازات اسلامی.

در نظام حقوقی فرانسه، که ممنوعیت برای تصدی مقام عمومی می‌تواند دائمی یا موقتی باشد، به‌عنوان مجازات تکمیلی برای یک «جنایت» یا یک «جنحه» پیش‌بینی شده است. در مورد اخیر، ممنوعیت نمی‌تواند بیشتر از ۵ سال باشد. (Corioland,2018 p.29,) نظام حقوقی ایتالیا دارای یک مقرره کلی درباره «محرومیت از مقام» است که شامل محرومیت از داشتن هر مقام عمومی است. (Fiancada, Musco, 2010,p.139) در صورت فساد، -به‌جز در مواردی که مجرم به حبس کمتر از ۳ سال محکوم شده باشد- محرومیت همواره دائمی است؛ البته در مورد سوءاستفاده از مقام، محرومیت موقتی است؛ اگر حبس بیش از ۳ سال موضوع حکم قرار گرفته باشد، طول محرومیت ۵ سال است و اگر مجازات حبس کمتر از ۳ سال باشد، محرومیت تنها به‌عنوان مجازات اصلی اعمال می‌شود.[۱]

در نظام حقوقی آلمان، دوره معمول برای محرومیت از حق داشتن مقام عمومی ۵ سال است، اما همچنین می‌تواند بین ۲ تا ۵ سال باشد، مشروط بر اینکه قانون به‌طور صریح این‌گونه پیش‌بینی کند.[۲] نظام حقوقی اسپانیا دو نوع محرومیت از حق داشتن مقام را پیش‌بینی می‌کند: «ویژه» و «مطلق».[۳] محرومیت ویژه شامل برکناری از یک موقعیت خاص یا حوزهٔ فعالیت‌های مرتبط با جرم ارتکابی است. محرومیت مطلق شامل ممنوعیت کامل برای داشتن هر مقام عمومی از جمله مقامات منتخب است. هر دو نوع محرومیت مانع از داشتن مقام در مورد خاص برای یک دوره معین می‌شود. پس از پایان این دوره، شخص اصولاً می‌تواند دوباره برای مقام درخواست دهد. حداکثر دوره عمومی برای محرومیت مطلق ۲۰ سال و حداقل ۶ سال است. در شرایط نادر (برای جرم «شورش»)[۴]، این محرومیت حداکثر، ۲۵ سال است. حداکثر دوره عمومی برای محرومیت ویژه ۲۰ سال و حداقل دوره آن ۳ ماه است. سیستم ضمانت‌اجرای کیفری در اسپانیا همچنین شامل امکان «تعلیق» از مقام عمومی است که به معنای انفصال موقت از مقام می‌باشد. در این مورد، حداکثر دوره عمومی ۶ سال است که پس از پایان این دوره، شخص می‌تواند به مقام قبلی خود بازگردد. (Javato Martín, 2011,p.23)

در نظام حقوقی یونان، برکناری از مقام منتخب یا مقام عمومی معمولاً با یک دوره زمانی مرتبط است که در آن شخص از انتصاب به مقام منع می‌شود. در صورت محکومیت به حبس طولانی‌مدت (۵–۲۰ سال)، این دوره زمانی بین ۲ تا ۱۰ سال است. محکومیت به حبس کوتاه‌مدت (۱۰ روز تا ۵ سال) برای «جرم مرتبط با خدمت» و برخی دیگر از انواع جرائم، محرومیت از حق کاندیداتوری بین ۱ تا ۵ سال را به همراه دارد. با این حال، در صورت محکومیت به حبس ابد، محرومیت از حق کاندیداتوری دائمی است. (Theodorou, 2002,p.83)

همان‌گونه که پیشتر نیز اشاره شد، حق رای کامل شامل حق انتخاب شدن و انتخاب کردن، هر دو از اصول نخستین حاکمیت مردم‌سالاری محسوب می‌شوند. از همین رو، علاوه بر محرومیت از حق انتخاب شدن (کاندیداتوری)، محرومیت از حق انتخاب شدن در انتخابات نیز به‌عنوان ضمانت‌اجرا در نظام حقوقی ایران و کشورهای اروپایی پذیرفته شده است. برابر تبصره ۲ ماده ۲۶ قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲)، برای جرائم عمدی درجه ۵ و بالاتر به‌صورت دائمی پیش‌بینی شده و شامل مناصب حساس مانند

---

۱. ماده ۳۱۷ bis قانون مجازات ایتالیا اشعار می‌دارد: عدم صلاحیت همیشه دائمی است، زمانی که جرم رشوه‌خواری باشد، مگر در مواردی که مجرم به حبس کمتر از ۳ سال محکوم شده باشد. در مورد سوءاستفاده از مقام، برعکس، عدم صلاحیت تنها می‌تواند موقتی باشد: اگر متهم به بیش از ۳ سال حبس محکوم شود، عدم صلاحیت همیشه اعمال می‌شود، اما تنها می‌تواند به مدت ۵ سال ادامه یابد (ماده ۲۹ قانون مجازات)؛ اگر متهم به کمتر از ۳ سال حبس محکوم شود، عدم صلاحیت به مدت مجازات اصلی ادامه خواهد داشت (مواد ۳۱ و ۳۷ قانون مجازات).

2.Section 1 Art. 45 Criminal Code.

۳. ماده ۴۱۹ قانون مجازات اسپانیا اشعار می‌دارد: مقام یا کارمند عمومی که به نفع خود یا شخص ثالث، به‌طور مستقیم یا از طریق واسطه، کمک‌های مالی، امتیازها یا هر نوعی پاداش‌هایی را دریافت یا درخواست کند، یا در حین انجام وظایف خود، پیشنهادی را قبول یا وعده‌ای را بپذیرد تا عملی را که با وظایف ذاتی آن مغایرت دارد، انجام دهد یا آن کار را انجام ندهد، یا به‌طور ناعادلانه تأخیر در انجام وظایف خود ایجاد کند، به حبس از سه تا شش سال، جریمه‌ای معادل دوازده تا بیست و چهار ماه و محرومیت ویژه از استخدام عمومی، مقام و حق رأی غیابی به مدت نه تا دوازده سال محکوم خواهد شد، بدون لطمه به مجازات مربوط به عمل انجام شده، انجام نشده یا تأخیری که به دلیل پاداش یا وعده ایجاد شده، مشروط بر اینکه آن عمل، یک جرم مهم باشد.

4.Rebellion

ریاست‌جمهوری و مجلس شورای اسلامی است. (Muḥammadī,Sulaymānī Darcheh, 2013,p.127) در برخی کشورهای اروپایی، این ضمانت‌اجرا در کشورهایی مانند فرانسه، ایتالیا و یونان برای جرائم فساد یا سوءاستفاده از مقام پیش‌بینی شده و معمولاً موقت است (۱ تا ۲۰ سال بسته به شدت جرم). برای مثال، در ایتالیا، محرومیت از انتخاب دوباره برای جرائم فساد دائمی است، مگر اینکه حبس کمتر از ۳ سال باشد. در فنلاند و نروژ، این محرومیت کمتر اعمال می‌شود و به رأی‌دهندگان واگذار شده است تا درباره انتخاب مجدد تصمیم بگیرند. بنابراین، رویکرد حقوق ایران به محرومیت دائمی از انتخاب سخت‌گیرانه‌تر از اکثر کشورهای اروپایی است، اما محدود به جرائم تصدی است و جرائم حاکمیتی را پوشش نمی‌دهد. پیشنهاد می‌شود ایران محرومیت موقت از انتخاب دوباره را برای جرائم حاکمیتی پیش‌بینی کند و سازوکارهایی برای نظارت بر تصمیمات کلان ایجاد نماید.

تفاوت این بند از ضمانت‌اجراهای ویژه با محرومیت از کاندیداتوری به‌عنوان مقام عمومی در امکان انتخاب دوباره شخص بعد از ارتکاب بزه به‌عنوان نماینده مردم است. درست است که در حقوق ایران، برابر با ماده ۳۵ قانون انتخابات ریاست جمهوری[1]، به شرایط انتخاب شوندگان اشاره نموده و سخنی از سابقه کیفری به میان نیامده است، اما به استناد ماده ۲۵، ۲۶ و تبصره ۲ ماده ۲۶ قانون مجازات اسلامی که در مقام «حکومت»[2] بر ماده ۳۵ قانون انتخابات ریاست جمهوری قرار دارد، شخصی که مرتکب بزه‌های موضوع ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی باشد، به‌طور دائمی از انتخاب دوباره به این مقام محروم خواهد شد. (Adīl,Abbāsī, 2024,p.451) اما به‌جز فنلاند، به نظر می‌رسد که هیچ یک از کشورهای اروپایی امکان محرومیت از حق شرکت در انتخابات را تحت هیچ شرایطی پیش‌بینی نشده است. (Government Bill HE 79/2010 vp, p. 36.) در واقع، تا سال ۱۹۹۳، سیستم ضمانت‌اجرای فنلاند امکان سلب حق انتخاب دوباره برای انتخابات پارلمانی و ریاست‌جمهوری به‌دلیل برخی جرائم انتخاباتی وجود داشت. اما اهمیت این ضمانت‌اجرا به‌عنوان یک ضمانت‌اجرای «کم اهمیت» تلقی می‌شد و تصور می‌شد که نیازی عملی به چنین ضمانت‌اجرایی وجود ندارد. تصور بر این بود که کافی است که پارلمان امکان برکناری یک نماینده از مقام خود را تحت شرایط خاص داشته باشد. (Mäenpää, 2013,p.393) هرچند که نظام حقوقی فنلاند امکان برکناری از مقام مسئول را در مورد افرادی که دارای مقام قابل اعتماد هستند، فراهم می‌کند؛ اما این برکناری مانع از انتخاب مجدد شخص در انتخابات آینده نمی‌شود. به همین ترتیب، این موضوع در مورد اعضای پارلمان نیز صدق می‌کند. هرچند که اعضای پارلمان تحت شرایط خاص می‌توانند از مقام خود برکنار شوند، ولی این ضمانت‌اجرا تنها به دوره انتخاباتی فعلی مربوط می‌شود و مانع انتخاب مجدد شخص در انتخابات آینده نیست. (Mäenpää, 2013,p.396)

در نروژ، به نظر می‌رسد که محرومیت از حق انتخاب دوباره تنها به‌طور موقتی به افرادی که از طریق انتخابات مستقیم انتخاب شده‌اند، اعمال می‌شود. بنابراین، برکناری از مقام یک عضو شورای محلی، شورای شهرستان یا پارلمان نروژ[3] ممکن است تنها به دوره انتخاباتی فعلی مربوط باشد. (CoE Greco: Fourth evaluation round,2014,p14) بنابراین، یک شخص دارای چنین مقامی نمی‌تواند از حق انتخاب مجدد محروم شود. ایده اصلی این است: به رأی‌دهندگان بستگی دارد که تصمیم بگیرند آیا می‌خواهند شخصی که به‌دلیل ارتکاب جرائم کیفری محکوم شده را دوباره انتخاب کنند یا خیر. با این حال، به نظر می‌رسد که اعضای پارلمان ممکن است در واقع حق انتخاب شدن را از دست بدهند، زیرا قانون اساسی نروژ شامل یک مقرره در مورد از دست دادن حق رای در صورت ارتکاب برخی جرائم است. و از آنجا که حق رای پیش‌نیاز انتخاب به پارلمان است، از دست دادن حق رای به‌طور اساسی به از دست دادن حق کاندیداتوری منجر می‌شود. (Rena,2012)

---

۱. قانون انتخابات ریاست جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۴

۲. اصطلاح حکومت، به معنای تصرف یکی از دو دلیل در موضوع یا محمول دلیل دیگر، به صورت توسعه یا به صورت تضییق است، یعنی، یکی از دو دلیل (در اصطلاح، دلیل حاکم) ، با شرح و تفسیر موضوع یا محمول دلیل دیگر (در اصطلاح، دلیل محکوم) ، قلمرو آن را گسترده‌تر یا محدودتر می‌کند، خواه دلیل حاکم به لحاظ زمان متقدّم بر دلیل محکوم باشد خواه متأخر از آن. بنگرید به:
آقابزرگ طهرانی، رساله فی تعارض الأدله و بیان‌الفرق بین‌الورود و الحکومه، ج۱۱، ص۱۴۹.

3. Stortinget

به نظر می‌رسد که فنلاند و به‌طور جزئی نروژ تنها کشورهای هستند که تحت هیچ شرایطی امکان محرومیت از حق شرکت در انتخابات را پیش‌بینی نکرده‌اند. ایده پشت این دیدگاه این است که از نظر رأی‌دهندگان کدام یک از جرائم ارتکابی توسط یک مقام منتخب اهمیت دارد و در انتخابات آینده چه میزان در کارایی وی تاثیر دارد. به‌نظر می‌رسد این موضوع در کشورهایی مانند فنلاند و نروژ تأکید بیشتری بر این باور است که رأی‌دهندگان باید سیاستمداران را به‌خاطر نقض‌های قانونی پاسخگو نگه دارند، در حالی که در کشورهای دیگر این کار عمدتاً توسط دستگاه‌های دولتی انجام می‌شود. (Sejersted, 2014,pp.235-267)

در نظام‌های حقوقی دیگر، محرومیت از حق شرکت دوباره در انتخابات عمدتاً به جرائم سیاسی، جرائم حین فعالیت در مقام یا جرائم علیه دولت مرتبط است، اما همچنین ممکن است به نوع مجازات اصلی موضوع حکم (معمولاً حبس) بستگی داشته باشد. نظام حقوقی اسپانیا، امکان سلب حق شرکت دوباره در انتخابات را در بیشتر جرائم مربوط به فساد پیش‌بینی می‌کند. در هلند، حق شرکت دوباره در انتخابات در صورت ارتکاب برخی جرائم خاص (از جمله عمل بر خلاف قوانین و مقررات به‌عنوان وزیر یا نماینده دولت) و با فرض اینکه حبس یک سال یا بیشتر موضع حکم قرار گرفته باشد، می‌تواند سلب شود.[1] در آلمان، محرومیت از حق انتخاب شدن دوباره در انتخابات عمومی می‌تواند در مواردی که یک فرد به‌دلیل ارتکاب جنایت،[2] (یعنی جرمی که حداقل مجازات آن یک سال حبس است) به حبس به مدت حداقل یک سال محکوم شده، پیش‌بینی شده است. این محرومیت همچنین برای برخی جرائم که از نوع جنایت نیستند، در صورتی که این موضوع به‌طور صریح در قانون مربوطه پیش‌بینی شده باشد (از جمله فساد نمایندگان، تقلب در نتایج انتخابات و تقلب در کمک‌های مالی) ممکن است. (Schunemann,2011,p.40) نظام حقوقی فرانسه نیز محرومیت از حق شرکت دوباره در انتخابات را در مورد سرقت اموال عمومی، تحصیل منافع برای خود و جرائم با موضوع فساد پیش‌بینی کرده است. (Loi n 2013-907 du 11 octobre 2013) در ایتالیا، محرومیت از حق شرکت دوباره در انتخابات برای طیف وسیعی از جرائم، از جمله سوءاستفاده از مقام و جرائم فساد پیش‌بینی شده است. در سیستم یونانی، محرومیت از حق شرکت در انتخابات عمدتاً به نوع و طول مدت حبس تحمیل‌شده بستگی دارد، اما همچنین به‌طور خاص در موارد «جرائم مرتبط با خدمت» پیش‌بینی شده است.

اما در مورد اینکه آیا این محرومیت موقتی است یا دائمی بایستی اذعان داشت؛ در نظام حقوقی ایتالیا، محرومیت از حق شرکت دوباره در انتخابات در صورت فساد، دائمی است، به‌جز در مواردی که مجرم به حبس کمتر از ۳ سال محکوم شود. در مورد سوءاستفاده از مقام، محرومیت، فقط می‌تواند موقتی باشد؛ اگر حبس بیش از ۳ سال موضوع حکم قرار گرفته باشد، طول محرومیت ۵ سال است و اگر مجازات حبس کمتر از ۳ سال باشد، محرومیت تنها به مدت مجازات اصلی اعمال می‌شود.[3] سیستم ایتالیایی همچنین یک ضمانت‌اجرا تکمیلی به‌تازگی معرفی‌شده به نام «محرومیت از حق انتخاب شدن»[4] را پیش‌بینی کرده است. این ضمانت‌اجرا مربوط به امکان انتخاب یا حفظ کرسی به‌عنوان عضو پارلمان ایتالیا یا پارلمان اروپا یا دولت ایتالیا برای افرادی است که به حبس بیش از ۲ سال به‌دلیل چندین جرم مختلف، از جمله کلیه جرائم علیه سازمان‌های عمومی محکوم شده‌اند. این نوع محرومیت به مدت دو برابر دوره محرومیت موقتی از داشتن مقام عمومی اعمال می‌شود؛ اما در هر صورت کمتر از ۶ سال نیست.[5] در آلمان، دوره معمول برای محرومیت از حق انتخاب شدن دوباره در انتخابات عمومی ۵ سال است، اما می‌تواند بین ۲ تا ۵ سال باشد مشروط به اینکه قانون به‌طور صریح این‌گونه پیش‌بینی کرده باشد.[6]

1.Art. 380(2) & Art. 28(3) Criminal Code.

2. Verbrechen

3. Art. 317bis CC

4. forfeiture of the right to be elected

۵.ضمانت‌اجرای سلب صلاحیت که به تازگی توسط قانون‌گذار ایتالیایی تعریف شده، به اندازه کافی شدید تلقی می‌شود؛ بنابراین با دستور قانونی ۲۰۱۲/۲۳۵ نوع جدیدی از سلب صلاحیت را معرفی کرده است که تنها به حق انتخاب شدن مربوط می‌شود و با تحریم قبلاً توصیف شده هم‌زیستی دارد. این سلب صلاحیت جدید شامل عدم امکان انتخاب شدن یا حفظ کرسی به‌عنوانعضو پارلمان ایتالیا یا پارلمان اروپا یا دولت ایتالیا است

6. Art. 45 Criminal Code.

در اسپانیا، محرومیت از حق شرکت در انتخابات دارای حداکثر دوره ۲۰ سال و حداقل دوره ۳ ماه است. (Martell Perez-Alcalde,2015,p.693) در یونان، محرومیت از حق شرکت دوباره در انتخابات برای انتخابات پارلمانی یا محلی معمولاً با یک دوره زمانی مرتبط است که در آن مجرم از حق شرکت در انتخابات منع می‌شود. در صورت محکومیت به حبس طولانی‌مدت (۵–۲۰ سال)، این دوره زمانی بین ۲ تا ۱۰ سال است. محکومیت به حبس کوتاه‌مدت برای انتخابات، در خصوص جرایم مرتبط با خدمت و برخی دیگر از انواع جرائم، محرومیت از حق شرکت در انتخابات بین ۱ تا ۵ سال را به همراه دارد. با این حال، در صورت محکومیت به حبس ابد، محرومیت از حق شرکت در انتخابات دائمی است.[1] بر همین اساس، نظام حقوقی یونان امکان «محرومیت از حقوق سیاسی» که شامل محرومیت از حق شرکت در انتخابات نیز می‌شود را به‌عنوان محرومیتی الزامی قلمداد نموده است. برخی نظام‌های حقوقی محرومیت الزامی از حق شرکت در انتخابات را نیز پیش‌بینی می‌کنند که ممکن است به صورت «خود به خود»[2] اعمال شوند. در ایتالیا، امکان جدید محرومیت از حق انتخاب شدن، یک ضمانت‌اجرای در قالب مجازات تکمیلی نیست که باید توسط دادگاه مورد حکم قرار گیرد، بلکه نتیجه مستقیم محکومیت مرتکب است که باید توسط اداره عمومی مسئول فرایند انتخاباتی تأیید شود، درست به مانند مجازات‌های تبعی در حقوق ایران که متعاقب محکومیت قطعی کیفری به صورت خودکار بر فرد تحمیل می‌شود.

۲.۲. محرومیت از حق رای

در بسیاری از نظام‌های حقوقی اروپایی، محرومیت از حق رأی به‌عنوان ضمانت‌اجرای ویژه‌ای در کنار محرومیت از کاندیداتوری پیش‌بینی شده است. این ضمانت‌اجرا معمولاً ذیل مفاهیمی مانند «محرومیت از حقوق مدنی» (فرانسه) یا «محرومیت از حقوق سیاسی» (یونان) اعمال می‌شود و اغلب به جرائم سیاسی یا فساد مالی مرتبط است. برای مثال، در فرانسه، محرومیت از حق رأی برای جرائمی مانند سرقت اموال عمومی یا رشوه تا ۵ سال قابل اعمال است. در مقابل، نظام حقوقی ایران هیچ‌گونه محرومیت از حق رأی را، چه به‌عنوان مجازات اصلی، تکمیلی، یا تبعی، پیش‌بینی نکرده است. این خلأ می‌تواند به کاهش بازدارندگی در برابر جرائم مقامات منجر شود. پیشنهاد می‌شود ایران با الهام از نظام‌های اروپایی، محرومیت موقت از حق رأی را برای جرائم سنگین مانند فساد مالی در نظر بگیرد. (Termān,Malikūtī, 2023,p.101)

در میان سیستم‌هایی که امکان محرومیت افراد از حق کاندیداتوری برای انتخابات را فراهم می‌کنند، تنها آلمان و اسپانیا امکان محرومیت از حق رای را پیش‌بینی نکرده‌اند. محرومیت از حق رای اغلب به جرائم سیاسی، جرائم در مقام یا جرائم علیه دولت مرتبط است. همچنین ممکن است به نوع مجازات اصلی موضوع حکم (معمولاً حبس) بستگی داشته باشد. در نظام حقوقی هلند، حق رای در صورت ارتکاب برخی جرائم خاص (از جمله عمل بر خلاف قوانین و مقررات به‌عنوان وزیر یا نماینده دولت) و با فرض اینکه حبس یک سال یا بیشتر موضوع حکم قرار گیرد، می‌تواند سلب شود.[3] در فرانسه، محرومیت از حق رای ممکن است در مورد، سرقت اموال عمومی، تحصیل منافع برای خود و جرائم با موضوع فساد پیش‌بینی شود.[4] در قانون اساسی نروژ، حق رای توسط افرادی که به‌دلیل ارتکاب جرائم کیفری محکوم شده‌اند، طبق مقررات مربوطه که توسط قانون‌گذار وضع شده یا در مورد کسانی که بدون رضایت دولت به خدمت یک قدرت خارجی می‌پردازند، از دست می‌رود.[5]

1. Art. 237(1) Criminal Code and (Art. 237(2) (5–20 years);
2. ipso jure
3. Arts. 355 and 356 Criminal Code.
4. Article 131-26 pénale Code.
۵. عبارت «Tap av retten til a˚ ha en stilling eller utøve en virksomhet eller aktivitet» در ماده ۵۶ قانون مجازات نروژ در خصوص از دست دادن حقوق به معنای: از دست دادن حق تصدی یک موقعیت یا انجام یک تجارت یا فعالیت، منعکس کننده این ضمانت‌اجرا است.

در این‌که محرومیت از حق رای، دائمی است یا موقتی بایستی گفت، در کشورهای اروپایی که چنین ضمانت‌اجرایی را پذیرفته‌اند، همانند محرومیت از حق کلندیداتوری برای مقام عمومی، محرومیت از حق رای معمولاً می‌تولند به‌طور موقتی برای یک دوره زمانی خاص یا دائمی تحمیل شود. در مورد محرومیت موقتی، شرایط قابل اجرا بین ۱ تا ۱۰ سال متغیر است.

در نظام حقوقی ایتالیا، در صورت فساد، به‌جز در مواردی که مجرم به حبس کمتر از ۳ سال محکوم شود، محرومیت از حق رای دائمی است. در مورد سوءاستفاده از مقام، محرومیت می‌تواند موقتی باشد؛ اگر حبس بیش از ۳ سال موضوع حکم قرار گیرد، طول محرومیت ۵ سال است و اگر مجازات حبس کمتر از ۳ سال باشد، محرومیت تنها به مدت مجازات اصلی اعمال می‌شود.[1] در نظام حقوقی یونان، محرومیت از حق رای معمولاً برای یک دوره زمانی خاص پیش‌بینی شده است. در صورت محکومیت به حبس طولانی‌مدت (۵–۲۰ سال)، این دوره زمانی بین ۲ تا ۱۰ سال است. محکومیت به حبس کوتاه‌مدت برای «جرم مرتبط با خدمت» و برخی دیگر از انواع جرائم، محرومیت از حق رای بین ۱ تا ۵ سال را به همراه دارد. با این حال، در صورت محکومیت به حبس ابد، محرومیت از حق رای دائمی است. در سیستم فرانسه، محرومیت از حق رای ممکن است در صورت محکومیت به یک «جنایت» بیش از ۱۰ سال و در صورت محکومیت به یک «جنحه» بیش از ۵ سال نباشد.[2]

الزامی یا اختیاری بودن ضمانت‌اجرای محرومیت از حق رای نیز به‌عنوان چالش دیگری است که در نظام حقوقی کشورهای اروپایی بدان خواهیم پرداخت. این‌که آیا اعمال ضمانت‌اجرای مزبور توسط کشورهای مزبور الزامی است یا اختیاری؟ می‌توان گفت در نظام حقوقی فرانسه، محرومیت از حق رای و حق کاندیداتوری برای انتخابات ضمانت‌اجراهای مستقل نیستند، بلکه بخشی از یک مجموعه وسیع‌تر از ضمانت‌اجراهای تکمیلی یا تبعی هستند که دادگاه‌ها می‌توانند با توجه به شرایط خاص هر مورد موضوع حکم قرار دهند. این نوع ضمانت‌اجراهای تکمیلی برای طیف وسیعی از جرائم پیش‌بینی شده‌اند. بنابراین، تفاوت از جرمی به جرم دیگر در این نیست که کدام ضمانت‌اجرای تکمیلی پیش‌بینی شده است، بلکه در این است که کدام یک از آن‌ها بیشتر توسط قضات اعمال می‌شود.[3] در نظام حقوقی یونان، امکان «محرومیت از حقوق سیاسی» شامل محرومیت از حق رای نیز می‌شود. این نوع محرومیت اغلب الزامی است.

۲- سایر ضمانت‌اجراها و تدابیر پیشگیرانه

علاوه بر ضمانت‌اجراهای اصلی مانند برکناری از مقام یا محرومیت از حق رأی، برخی کشورهای اتحادیه اروپا ضمانت‌اجراهای نوآورانه‌ای را پیش‌بینی کرده‌اند. برای مثال، در فنلاند، «اخطار یا هشدار» به‌عنوان مجازاتی ملایم‌تر از جریمه نقدی برای تخلفات سهل‌انگارانه مقامات اعمال می‌شود. در اسپانیا، تعلیق یا لغو عضویت در احزاب سیاسی برای سیاستمدارانی که به فساد متهم شده‌اند، پیش‌بینی شده است. در این نظام حقوقی، سیاستمداری که رسماً به عناوینی مربوط به جرایم مرتبط با فساد متهم هستند، باید به‌عنوان یک اقدام انضباطی، عضویت خود را به‌طور موقت معلق کند. در صورت محکومیت سیاستمدار، حزب به‌طور قانونی موظف به لغو عضویت او است. این ضمانت‌اجرا با این حال به‌تازگی معرفی شده و هنوز به‌نظر می‌رسد که اهمیت عملی آن مشخص نشده است. (Sanchez Mato,2015,p.130) فنلاند، یونان و نروژ امکان تعلیق سیاستمداران از مقامات خود در طول تحقیقات و دادرسی‌های کیفری تا زمان صدور حکم نهایی را پیش‌بینی کرده‌اند. بر همین اساس، فنلاند تنها سیستمی است که «اخطار یا هشدار»[4] به‌عنوان یک ضمانت‌اجرا ویژه در مورد مقامات عمومی، شامل افرادی که دارای مقام قابل اعتماد هستند، پیش‌بینی شده است. اخطار یا هشدار توسط دادگاه صادر می‌شود و به‌عنوان یک ضمانت‌اجرا کیفری سبک‌تر از جزای نقدی محسوب می‌شود.

1. Art. 317bis CC
2. Art. 131-27-1(1) & (3) Penal Code.
3. Penal Code, Art. 433-1.
4. Warning

این ضمانت‌اجرا تنها برای «نقض سهل‌انگارانه وظیفه رسمی» قابل اعمال است.[1] این ضمانت‌اجراها نشان‌دهنده رویکردی پیشگیرانه در کشورهای اروپایی برای حفظ اعتماد عمومی است. در نظام حقوقی ایران تلاش شده همین رویکرد در ذیل ماده ۷ قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا اختلاس و کلاهبرداری پیروی شود. بر این اساس، در هر مورد از بزه های مندرج در این قانون که مجازات حبس برای آن مقرر شده، در صورتی که مرتکب از مأمورین مذکور در این قانون باشد(مامورین دولتی) از تاریخ صدور کیفرخواست از شغل خود معلق خواهد شد.[2]

گرچه در ایران، ضمانت‌اجراهای خلاقانه کمتر دیده می‌شود و سازوکارهایی مانند اخطار رسمی یا لغو عضویت در احزاب وجود ندارد. با این حال افزودن این نوع ضمانت‌اجراها می‌تواند به پیشگیری از جرائم و تقویت پاسخگویی کمک کند. در ادامه بحث ضمن تفصیل موارد فوق، رویکردها و تدابیر پیشگیرانه کیفری و غیرکیفری اتخاذی هر یک از نظام‌های حقوقی مورد بحث قرار خواهد گرفت.

آن‌چه در هستی‌شناسی این ضمانت‌اجراها قابل مشاهده است، محوریت اعتماد عمومی به مقامات رسمی-دولتی است؛ از همین‌رو، ضمانت اجراهای ویژه برای جرایم مدیران و مسئولان با عنایت به این‌که اعتماد عمومی را خدشه‌دار نموده باید دو هدف ۱-بازدارندگی از ارتکاب جرم از رهگذر ایجاد هزینه‌های ملموس و قابل پیش‌بینی برای رفتارهای فسادآمیز و ۲- کاهش آثار سوء در صورت وقوع در قالب جبران خسارت، جلوگیری از تداوم و سرایت فساد، و اصلاح ساختاری را به‌صورت هم‌زمان به منظور جلب اعتماد عمومی از دست‌رفته را دنبال کنند. این دو هدف زمانی به‌صورت پیشگیرانه تحقق می‌یابند که ضمانت‌اجراها نه تنها پس از وقوع جرم واکنش نشان دهند، بلکه پیش از وقوع نیز رفتارهای پرخطر را تغییر دهند؛ یعنی پیام «احتمال کشف» و «شدت پیامد» باید به‌قدر کافی قوی و قابل رؤیت باشد تا تصمیم‌گیران را از عبور از خط قرمز بازدارد؛ لذا این ضمانت اجراها وقتی پیشگیرانه‌اند که پیش از وقوع جرم، رفتارهای پرخطر را تغییر دهند و پس از وقوع، از تکرار آن جلوگیری کنند. ترکیب مجازات‌های شخصی با مسئولیت سازمانی و اقدامات اصلاحی کلید این رویکرد است.(Baljija,, & Min2023.p.2) بنابراین، پیشگیری از فساد مقامات عمومی در نظام‌های حقوقی پیشرفته تنها بر مجازات‌های سنگین متکی نیست، بلکه بر مجموعه‌ای هوشمندانه و چندلایه از تدابیر پیشگیرانه استوار است که همزمان هم کیفری هستند و هم غیرکیفری، هم سریع عمل می‌کنند و هم بلندمدت اثر می‌گذارند.(Olken, 2007; p.220) تجربه ایالات متحده نشان می‌دهد، مجازات‌های شخصی (کیفری و انضباطی) باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که برای مدیران هزینه ملموسی مانند محرومیت از مشاغل دولتی، جزای نقدی متناسب و در موارد جدی حبس یا محرومیت‌های حرفه‌ای ایجاد کنند. اما صرف مجازات فردی کافی نیست؛ مسئولیت سازمانی (جریمه‌های سازمانی، الزام به برنامه‌های انطباق، نظارت مستقل) انگیزه‌ای برای اصلاح ساختاری فراهم می‌آورد و از تکرار تخلفات جلوگیری می‌کند.(U.S. Department of Justice;2024) دستورالعمل‌های اجرایی و قضایی بین‌المللی نیز بر ارزیابی اثربخشی برنامه‌های انطباق سازمانی در تصمیم‌گیری درباره تعقیب یا تخفیف مجازات تأکید دارند.

---

[1] - در فنلاند، جرایم مربوط به مقامات رسمی از نظر مجازات‌های موجود با سایرین در قانون مجازات متفاوت هستند. علاوه بر جریمه نقدی و حبس، مجازات‌های ممکن شامل «اخطار» و «برکناری از سمت» می‌شوند. بر اساس فصل ۶، بخش ۱(۳) قانون مجازات، اخطار یک مجازات ویژه برای مقامات رسمی است که توسط دادگاه صادر می‌شود. اخطار تنها می‌تواند برای «تخلف ناشی از بی‌احتیاطی در انجام وظایف رسمی» بر اساس فصل ۴۰، بخش ۱۰ قانون مجازات اعمال شود. این مجازات به‌عنوان یک مجازات کیفری ملایم‌تر از جزای نقدی در نظر گرفته شده است. همچنین، بر اساس بخش ۲۴ قانون کارمندان دولت (۱۹۹۴/۷۵۰)، امکان صدور اخطار اداری نیز امکان‌پذیر است. علاوه بر این، رئیس دادگستری و بازرس پارلمان می‌توانند به یک مقام رسمی تذکر دهند که به‌عنوان یک مجازات جزایی در نظر گرفته نمی‌شود (قانون رئیس دادگستری (۲۰۰۰/۱۹۳)، بخش ۶ و آیین‌نامه بازرس پارلمان، بخش ۱۰). فصل ۲ قانون https://finlex.fi/en بنگرید به: .مجازات دو نوع مختلف از برکناری از سمت را پیش‌بینی می‌کند: برکناری کلی (بخش ۱۰) و برکناری محدود (بخش ۷)

[2]- قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشاء و اختلاس و کلاهبرداری مصوب ۱۳۶۷.

همچنین مطالعات تجربی نشان می‌دهد که محکومیت‌های قضایی علیه مقامات فاسد می‌تواند مدیریت مالی محلی را بهبود دهد و احتمال وقوع پرونده‌های مشابه را کاهش دهد؛ این نتایج حاکی از وجود «اثر بازدارندگی حقوقی» است که رفتار سایر کارکنان و مدیران را نیز تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. (Axbard, 2025; p.2275) علاوه بر این، پایش و شفافیت مالی در قلب اعلام دارایی‌ها، حسابرسی مستقل و دسترسی عمومی به اطلاعات، ریسک ارتکاب جرم را کاهش می‌دهد و اجرای آن‌را تسهیل می‌کند.(Persson, Rothstein, & Teorell, 2013; p.458)

با این توصیف، پیشگیری از فساد مقامات عمومی را می‌توان در دو سطح کلان دسته‌بندی کرد: الف) تدابیر کیفری پیشگیرانه[1] در قالب مجازات‌ها یا ضمانت‌اجراهایی که ماهیت کیفری دارند، اما هدف اصلی‌شان نه صرفاً تنبیه، بلکه جلوگیری از ادامه یا تکرار رفتار فسادآمیز است. ب) تدابیر غیرکیفری پیشگیرانه[2] یا اقدامات انضباطی، اداری، حزبی، مدنی یا اجتماعی که بدون ورود به حوزه کیفری، فرد را از موقعیت سوءاستفاده دور می‌کنند یا هزینه سیاسی-اجتماعی فساد را به‌شدت افزایش می‌دهند. در نظام حقوقی ایران در حال حاضر تنها ابزار پیشگیرانه محدود شامل تعلیق موقت از خدمت دولتی تا صدور حکم قطعی در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری پیش‌بینی شده و شامل نمایندگان مجلس، اعضای شوراها، قضات، و مقامات سیاسی نمی‌شود. هیچ اخطار کیفری رسمی، تعلیق خودکار حزبی، قرنطینه سیاسی، سلب حقوق بازنشستگی ویژه، و انتشار عمومی کنترل‌شده اسامی وجود ندارد. این خلأها موجب می‌شود که هزینه سیاسی و اجتماعی فساد در ایران همچنان پایین بماند و مقام متهم بتواند تا آخرین لحظه از همه حمایت‌ها، امکانات و مصونیت‌های خود بهره‌مند شود. بنابراین علی‌رغم وجود برخی مقررات پراکنده در ایران، هنوز خلأ جدی در طراحی یک «سبد ترکیبی پیشگیرانه» مشاهده نمی‌شود. این در حالی است که در کشورهای اروپایی، نسل جدیدی از این تدابیر (به‌ویژه پس از کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳ [3]و توصیه‌های گروه کشورهای ضد فساد (GRECO[4]) به‌سرعت در حال گسترش است.(https://www.riksdagen.se/en/how-the-riksdag-works/committees/the-parliamentary-committe /) به‌محض صدور کیفرخواست علیه یک مقام عمومی به اتهام فساد، مکانیسم‌های پیشگیرانه به‌صورت خودکار فعال می‌شوند. برای مثال در اسپانیا، سیاستمدار متهم به فساد موظف است عضویت خود در حزب را به‌صورت فوری و خودکار معلق کند و در صورت صدور حکم محکومیت قطعی، حزب از نظر قانونی ملزم به اخراج دائمی اوست. این قاعده که در اصلاحیه ۲۰۱۵ قانون احزاب سیاسی اسپانیا گنجانده شده، حمایت مالی و سیاسی حزب را از فرد متهم قطع می‌کند و هزینه سیاسی فساد را به‌شدت بالا می‌برد. مشابه همین الزام در آلمان نیز وجود دارد؛ ماده ۵۲ قانون فدرال احزاب، هر حزب را مکلف می‌کند که عضوی را که به جرم عمدی به مجازات حبس شش ماه یا بیشتر محکوم شده باشد، بلافاصله اخراج کند.(German Political Parties Act (Parteiengesetz) §52) اما همان‌گونه که پیشتر اشاره کردیم، فنلاند راه خلاقانه‌تر و ملایم‌تر «اخطار کیفری رسمی» را به‌عنوان یک ضمانت‌اجرای مستقل کیفری پیش‌بینی کرده است. این اخطار توسط دادگاه صادر می‌شود، در سامانه قضایی ثبت می‌گردد، اما سابقه کیفری ایجاد نمی‌کند و از جزای نقدی هم سبک‌تر است. صرفاً برای مواردی اعمال می‌شود که مقام عمومی به‌صورت سهل‌انگارانه (نه عمدی) تکالیف امانت‌داری خود را نقض کرده باشد. هدف آن ایجاد یک «ننگ رسمی کنترل‌شده» است؛ به‌گونه‌ای که فرد حیثیت خود را از دست ندهد، اما دیگر جرأت تکرار تخلف را نیز نداشته باشد. در سوئد، کمیته اخلاق پارلمان می‌تواند برای مقام محکوم به جرایم علیه اعتماد عمومی، «قرنطینه سیاسی» سه تا ده ساله وضع کند و فرد را از هرگونه سمت سیاسی یا انتصابی محروم نماید.

1. Criminal Preventive Sanctions
2. Non-Criminal Preventive Measures
3. United Nations Convention against Corruption (UNCAC), 2003 (Merida Convention).
4. Group of States against Corruption (evaluation reports and recommendations) (Council of Europe).

در فرانسه، حقوق بازنشستگی ویژه سیاسی[1] برای محکومان فساد به‌طور کامل سلب می‌شود. در استونی، به‌محض صدور کیفرخواست، نام مقام متهم در سامانه عمومی دادستانی منتشر می‌گردد و فشار رسانه‌ای و اجتماعی پیش از هر حکمی آغاز می‌شود.

در ایران برای جبران این ضعف، می‌توان بدون نیاز به انقلاب در مواد قانونی، تنها با چند اصلاحیه هدفمند، یک نظام پیشگیرانه چندلایه شامل افزودن اخطار کیفری رسمی به‌عنوان مجازات جایگزین، تعلیق خودکار همه مقامات (انتخابی و انتصابی) از لحظه صدور کیفرخواست، الزام قانونی احزاب به تعلیق و سپس اخراج اعضای متهم و محکوم، سلب حقوق بازنشستگی ویژه سیاسی و انتشار عمومی اسامی در سامانه شفافیت قضایی با رعایت حقوق دفاعی ایجاد کرد. چنین ترکیبی، بدون اینکه به تشدید مجازات نیازی باشد، هزینه پیش‌بینی فساد را چنان بالا می‌برد که بسیاری از مقامات حتی پیش از وسوسه شدن، از خط قرمز عبور نخواهند کرد و اعتماد عمومی به‌تدریج بازسازی خواهد شد.

نتیجه‌گیری

در نظام حقوقی ایران، ضمانت‌اجراهای کیفری و اداری متعددی مانند حبس، جریمه نقدی، و انفصال از خدمت برای جرائم مقامات پیش‌بینی شده است، اما این ضمانت‌اجراها اغلب به جرائم مرتبط با اعمال تصدی محدود شده و جرائم حاکمیتی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌اند. در مقایسه، کشورهای اروپایی با بهره‌گیری از ضمانت‌اجراهای ویژه مانند محرومیت از حق رأی یا شرکت دوباره در انتخابات، رویکردی دموکراتیک‌تر و شفاف‌تر در پاسخگویی مقامات اتخاذ کرده‌اند. با این حال، در ایران، اجرای این قوانین در عمل با چالش‌هایی مانند نفوذ سیاسی یا ضعف نهادهای نظارتی مواجه است، به‌گونه‌ای که پرونده‌های محدودی مانند محاکمه اکبر طبری به نتیجه رسیده‌اند. برای بهبود وضعیت کنونی ۱) پیش‌بینی ضمانت‌اجراهای ویژه مانند محرومیت موقت از حق رأی برای جرائم سنگین، ۲) تقویت نهادهای نظارتی مستقل برای بررسی جرائم حاکمیتی، و ۳) تدوین قوانین خاص برای پاسخگویی تصمیم‌گیرندگان سیاسی در قبال تبعات تصمیمات کلان پیشنهاد می‌شود.

نوع ضمانت‌اجراهای معمول و مرسوم در کشورهای اروپایی در این خصوص، علاوه بر صبغه کیفری، دارای ماهیتی دموکراتیک‌تر با احترام به افکار عمومی است که از آن با عنوان ضمانت‌اجراهای ویژه یاد می‌شود. بر همین اساس، در نظام حقوقی کشورهای اروپایی با بررسی مقررات و قوانین مربوط به کنش‌گران سیاسی و موقعیت آن‌ها از حیث ضمانت‌اجراهای مختلف کیفری و اداری، می‌توان گفت بین ضمانت‌اجراهای ویژه مربوط به تصمیم‌گیرندگان سیاسی در سیستم‌های مختلف بررسی‌شده، شباهت‌های زیادی وجود دارد. اما همچنان تفاوت‌های مشخصی به‌ویژه در خصوص نگرش‌های مختلف نسبت به امکان محرومیت افراد از حق رای و حق شرکت دوباره در انتخابات به‌وضوح قابل مشاهده است. همچنین، دوره زمانی که افراد می‌توانند از «حقوق سیاسی» یا «اجتماعی» خود محروم شوند، تا حدودی متفاوت است. شاید بتوان گفت فنلاند در مورد دامنه ضمانت‌اجراهایی که برای جرائم در حین تصدی مقام یا سایر جرائم ارتکابی توسط تصمیم‌گیرندگان سیاسی پیش‌بینی شده، به‌وضوح از سایر کشورهای اروپایی متمایز است. البته بدون اینکه به ساختارهای سیاسی و تاریخ سیاسی کشورهای مختلف نیز نگاه کنیم، نمی‌توانیم نتیجه‌گیری‌های عمیق‌تری درباره این موضوع انجام دهیم. اما به‌طور کلی، به نظر می‌رسد که موضوع به این مسأله برمی‌گردد که چالش اصلی در اینست‌که آیا باید این مسئولیت از رهگذر بهره‌مندی از قوانین کیفری و توسط دولت انجام شود یا اینکه عمدتاً بر عهده رأی‌دهندگان است تا با تشخیص صحیح خود در انتخاب اشخاص علی‌رغم ارتکاب بزه استقبال کنند.

تمام نظام‌های حقوقی به نوعی و تحت شرایط خاص، امکان برکناری یک فرد از مقام عمومی را پس از محکومیت کیفری پیش‌بینی کرده‌اند. در مورد محرومیت از حق کاندیداتوری برای مقام عمومی، تمامی کشورهای اروپایی(به جز فنلاند و اسپانیا) این ضمانت‌اجرا را پیش‌بینی می‌کنند؛ البته رویکرد حقوق ایران در این خصوص به صراحت و در قالب مواد ۲۵ و ۲۶ قانون مجازات اسلامی و بالاخص تبصره ۲ این قانون که ارتکاب بزه را موجب محرومیت دائمی از داوطلب شدن به مناصب حساس عمومی(ریاست جمهوری،

1. pension de retraite des élus

خبرگان رهبری، مجلس شورای اسلامی و...) است را پیش‌بینی کرده است. تمامی کشورها به جز فنلاند، آلمان و اسپانیا امکان محرومیت از حق رای را در قوانین خود پیش‌بینی نموده‌اند. در نهایت، تمامی کشورهای اروپایی به جز فنلاند و نروژ امکان محرومیت از حق شرکت دوباره در انتخابات را پیش‌بینی می‌کنند.

برخی سیستم‌ها ضمانت‌اجراهای خاصی مانند برکناری از مقام و محرومیت از حق کاندیداتوری برای مقام عمومی را ارائه می‌دهند (مانند فنلاند و نروژ)، در حالی که سیستم‌های دیگر، مانند یونان و ایتالیا، ضمانت‌اجرا کلی مانند «محرومیت از حقوق سیاسی» را فراهم می‌کنند که ممکن است شامل از دست دادن چندین حق مختلف باشد. نظام حقوقی ایران در این خصوص علاوه بر برکناری از مقام در صورت ارتکاب بزه، تعلیق متهم تا تکمیل تحقیقات و صدور حکم را نیز پیش‌بینی کرده است؛ همچنین در صورت اثبات جرم و محکومیت تصمیم‌گیران سیاسی محرومیت از حق کاندیداتوری به‌عنوان مجازات تکمیلی و در قالب محرومیت از حقوق اجتماعی لحاظ شده است.

جرائم ناشی از اعمال حاکمیت، مانند تصمیم‌گیری‌های کلان سیاسی با تبعات گسترده (مانند سیاست‌گذاری‌های اقتصادی یا قراردادهای بین‌المللی)، در نظام‌های حقوقی چالش‌برانگیز هستند. در ایران، ماده ۱۵۹ قانون مجازات اسلامی به جرائم ناشی از دستورات غیرقانونی مقامات اشاره دارد، اما این ماده بیشتر بر جرائم اجرایی تمرکز دارد. برای مثال، پرونده کرسنت (محکومیت ایران به پرداخت خسارات به دلیل لغو قرارداد) یا فساد چای دبش (سوءمدیریت در تخصیص منابع) نشان‌دهنده نبود ضمانت‌اجراهای مؤثر برای جرائم حاکمیتی است. در مقابل، در اتحادیه اروپا، کشورهایی مانند اوکراین (پرونده تیموشنکو، ۲۰۱۳) و ایسلند (محکومیت گیر هارده به دلیل سوءمدیریت بحران مالی ۲۰۰۸) از ضمانت‌اجراهای ویژه‌ای مانند انفصال از خدمت یا محرومیت از حقوق سیاسی استفاده کرده‌اند. این کشورها از ضمانت‌اجراهایی مانند برکناری از مقام، محرومیت از حقوق سیاسی یا حتی جبران خسارات مدنی استفاده می‌کنند. پیشنهاد می‌شود در نظام حقوقی ایران، سازوکارهای نظارتی مستقل (مانند کمیته‌های پارلمانی یا دیوان محاسبات تقویت‌شده) برای بررسی تصمیمات حاکمیتی ایجاد شود. همچنین، پیش‌بینی ضمانت‌اجراهای ویژه مانند محرومیت موقت از تصدی مناصب کلان یا الزام به جبران خسارات می‌تواند پاسخگویی را تقویت کند.

آنچه از بررسی ضمانت‌اجراهای ویژه در قالب محرومیت از حقوق اجتماعی برای جرایم مدیران و مسئولان و تدابیر و رویکردهای پیشگیرانه آن برمی‌آید اینست که هدف اصلی این ابزارها بازسازی و حفظ اعتماد عمومی است؛ برای تحقق این هدف لازم است ضمانت‌اجراها همزمان دو کار انجام دهند: نخست، رفتارهای پرخطر را پیش از وقوع جرم بازدارند و دوم، در صورت وقوع جرم آثار سوء را کاهش داده و از تکرار جلوگیری کنند. این رویکرد تنها با ترکیب هوشمندانه‌ای از ابزارهای کیفری و غیرکیفری، واکنش‌های سریع و اصلاحات ساختاری ممکن می‌شود. افزودن «اخطار کیفری رسمی» به‌عنوان مجازات جایگزین، تعلیق خودکار از مقام از زمان صدور کیفرخواست با تضمین حقوق دفاعی، الزام قانونی احزاب به تعلیق و در صورت محکومیت اخراج اعضای متهم، سلب یا تعلیق مزایای ویژه سیاسی برای محکومان فساد ایجاد سامانه شفافیت قضایی کنترل‌شده، تقویت حمایت از افشاگران و کانال‌های امن گزارش‌دهی، الزام به برنامه‌های انطباق و حسابرسی مستقل در نهادهای دولتی و شرکت‌های وابسته، تعریف شاخص‌های پایش و ارزیابی مبتنی بر شواهد و تضمین شفافیت رویه‌ای و حفاظت از حقوق دادرسی جملگی اقدامات پیشگیرانه‌ای هستند که باید با اسلوب روشن، امکان دفاع و تجدیدنظر و نظارت قضایی همراه باشند تا از سوءاستفاده سیاسی جلوگیری و مشروعیت نهادها حفظ شود. گرچه اجرای این بسته ترکیبی نیازمند اراده سیاسی، همکاری میان‌نهادی و تقویت ظرفیت‌های نظارتی است، اما با اصلاحات هدفمند و به نسبت محدود در قوانین و رویه‌ها می‌توان هزینه فساد را به‌طور چشمگیری افزایش داد، رفتارهای پرخطر را پیش از وقوع تغییر داد و اعتماد عمومی را به‌تدریج بازسازی کرد.

References:

ʿAdīl, Muḥammad ʿIlm, and ʿAbbāsī, Bīzhan. (2024). "A Comparative Study of the Conditions for Voters and Candidates in the Local Council Electoral Systems of Afghanistan and Iran." Scientific Quarterly of Modern Administrative Law Research, 6(20), 451-478. doi: 10.22034/mral.2024.2009077.1502 [In Persian]

Āqā Bozorg Tehrānī. Risālah fī Taʿāruḍ al-Adillah wa Bayān al-Farq bayn al-Wurūd wa al-Ḥukūmah. Vol. 11, p. 149. [In Persian]

Axbard, S. (2025). Convicting corrupt officials: Evidence from randomly assigned cases. Review of Economic Studies, 92(4), 2271-2302

Baljija, S. K., & Min, K. S. (2023). Evaluating the effectiveness of whistleblower protection: A new index. Data & Policy, 5, e28 DOI: https://doi.org/10.1017/dap.2023.20

Chrysogonos, K. (1997) Syntagmatikes diastaseis tis poinikis efthynis ton melon tis kyvernisis kai ton yfypourgon, Yperaspisi.

Civil Service Management Law (2007).

CoE Greco, (2014) Fourth evaluation round: Corruption prevention in respect of members of Parliament, judges and prosecutors, Evaluation report Norway.

Corioland, S. (2018) Responsabilité pénale des personnes publiques(I'Infractions non intentionnelles), in: Repertoire Dalloz de droit pénale et de procedure pénale.

Darvīshī, Bābak, and Zaynālī Aqdam, Amīrʿalī. (2014). "The Nature of Administrative Sanctions in the Iranian Legal System." Free Legal Researches, 7(25), 0-0. SID. https://sid.ir/paper/510905/fa [In Persian]

ECTHR, Tymoshenko v. Ukraine, 30 April 2013, application no. 49872/11.

Fiancada, G., E. Musco (2010) Diritto Criminale. Parte generale, 6th ed. (Zanichelli Editore).

Frände, D. (2012). Allmän straffrätt. (Forum iuris). Juridiska fakulteten vid Helsingfors universitet.

German Criminal Code

Government Bill HE 79/2010 vp, p. 36.

Government Bill HE 79/2010 vp.

Harjula. H., K. Pratt € al € a€, Kuntalaki (2015);Tausta ja tulkinnat (Talentum, Helsinki).

http://www.hellenicparliament.gr/en/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syn tagma/ (Accessed: 25 July 2016).

https://finlex.fi/en/

https://www.justice.gov/criminal/criminal-fraud/page/file/937501/dl

https://www.sametinget.se/lang/ english for more information (last visited 25 January 2025).

Islamic Discretionary Punishments (Taʿzīrāt) Law (1996).

Islamic Penal Code (2013).

Jaʿfarī Langarūdī, Muḥammad Jaʿfar. (1999). Mabsūṭ dar Termīnūlūzhī-ye Ḥuqūq (Comprehensive Work on Legal Terminology). Vol. 1, p. 462, Tehran: Ganj-e Dānish, 1st Edition, No. 1746. [In Persian]

Javato Martín, M.(2011) 'El concepto de funcionario y autoridad a efectos penales', 23 Revista Jurı´dica de Castilla y Leon.

Khusravī, Ḥasan. (2018). Constitutional Law 3. Tehran: Payām-e Nūr University Publications, 1st Edition. [In Persian]

Law on Aggravation of Punishments for Perpetrators of Bribery, Embezzlement, and Fraud (1988).

Law on Investigation of Administrative Violations (1993).

Law on Presidential Elections of the Islamic Republic of Iran (1985).

Law on the Necessity of Careful Examination of Complaints of Disqualified Candidates in Various Elections (1999).

Loi n 2013-907 du 11 octobre 2013, relative a la transparence de la vie publique.

Loi n 2013-907 du 11 octobre 2013, relative a la transparence de la vie publique.

Mäenpää, O. (2013). Hallinto-oikeus. (1. painos ed.) (Oikeuden perusteokset). Sanoma Pro.

Martell Perez-Alcalde, C. (2015) in: Quintero Olivares (ed.), Comentario a la reforma penal del 2015, (Tirant, Valencia).

Mayaud, Y. (2003) De´libe´ration collegiale et responsabilite´ personnelle du maire a propos d'une prime discriminatoire de naissance, Revue de science criminelle et de droit penal compare´ (RSC).

Muḥammadī, Fatāḥ, Masʿūd, Gholāmḥusayn, and Rāʿī, Masʿūd. (2022). "Executive Guarantees and Political Ethics of Officials in the Iranian Legal System." Iranian Political Sociology Monthly, 5(4), 121-146. doi: 10.30510/psi.2022.270015.1476 [In Persian]

Muḥammadī, Qāsim, and Sulaymānī Darcheh, Muḥammad. (2013). "Legal Dimensions of Exercising the Right to Vote in the Legal System of the Islamic Republic of Iran." Public Law Knowledge Quarterly, 2(4), 125-147. [In Persian]

Olken, B. A. (2007). Monitoring corruption: evidence from a field experiment in Indonesia. Journal of political Economy, 115(2), 200-249

Persson, A., Rothstein, B., & Teorell, J. (2013). Why anticorruption reforms fail—systemic corruption as a collective action problem. Governance, 26(3), 449-471

Portilla Contreras, G. (2010) La consagracion del Derecho Penal de autor durante el franquismo. El Tribunal Especial para la Represion de la Masonerıa y el Comunismo, (Comares, Granada);

Qāẓī Sharīʿatpanāhī, Abulfaẓl. (2016). Constitutional Law and Political Institutions. Tehran: Mīzān Publications, 14th Edition. [In Persian]

Rena, H. (2012) Norway's Integrity System – Not Quite Perfect? (Transparency International Norway 2012, available at http://www.transparency.no/2013/09/15/norges-integritetssystem-ikke-heltperfekt/, last visited 25 January 2025).

Riḍāʾī, Muḥammad. (2019). "Examining Criminal and Administrative Sanctions in the Iranian Legal System." Administrative Law Quarterly, 6(2), p. 145. [In Persian]

Salmānpūr, ʿAbbās, and Kāẓimī, Ḥasan. (2016). "Legislative Developments of Rehabilitation in Iranian Criminal Law." Criminal Law Research Journal, 7(1), 123-139. [In Persian]

Sanchez Mato, C. (2015) 'Endeudamiento urbano. La insostenibilidad social de la deuda municipal de Madrid', 130 Papeles de Relaciones Ecosociales y Cambio Global.

Satzger, H.; F. Zimmermann; M. Eibach, (2014) European Criminal Law Review 4

Schunemann B. (2011) , Unverzichtbare Gesetzgebungsmaßnahmen zur Beka¨mpfung der Haushaltsuntreue und der Verschwendung €offentlicher Mittel.

Sejersted, F., Ny paragraf, gammel regel (2014) Om Grunnlovens § 15 og parlamentarismens rettslige innhold, Tidsskrift for rettsvitenskap.

Ṭabāṭabāʾī Muʾtamanī, Manūchihr. (2016). Administrative Law. Tehran: 20th Edition, SAMT Publications. [In Persian]

Termān, ʿAlī Akbar, and Malikūtī, Sayyid Ḥusayn. (2023). "A Reflection on the Concept of the Right to Vote with an Approach to Enhancing the Theoretical Foundations of the Right to be Elected for Members of Islamic City and Village Councils in Light of the Constitution." Comparative Contemporary Law Studies, 14(31), 83-111. doi: 10.22034/law.2023.40448.3046 [In Persian]

The Constitution of the Islamic Republic of Iran (1979).

The Norwegian Constitution, Kongeriket Norges Grunnlov, LOV-1814-05-17.

Theodorou,(2002) Ta organa dioikisis ton protovathmion OTA, (private edition, Thessaloniki).

Viljanen, P. (1990) Virkarikokset ja julkisyhteis€on ty€ontekija¨n rikokset, (Lakimiesliiton kustannus, Helsinki).

Viljanen, P. , Virkarikokset, (2014) Frande et al. (eds.), Keskeiset rikokset (Edita, Helsinki).

Zarʿat, Muḥaddithah, and Zarʿat, ʿAbbās. (2021). "Criminal Sanction for Violation of Constitutional Principles; A Case Study of Violation of Fundamental Rights and Freedoms of Individuals." Criminal Law Research Journal, 12(1), 53-74. doi: 10.22124/jol.2021.16356.1909 [In Persian]

استناد به این مقاله:
نجیبیان، علی و بابائی ، محمدعلی (۱۴۰۵)، « محرومیت از حقوق اجتماعی و سیاسی به‌عنوان ضمانت‌اجراهای ویژه در نظام حقوقی ایران و برخی کشورهای اروپایی»، **پژوهشنامه حقوق کیفری**، دوره ۱۷، پیاپی ۳۴، صص. ۱۹۱- ۲۰۹
Doi: 10.22124/jol.2026.31556.2652

Copyright:
Copyright for this article is transferred by the author(s) to the journal, with first publication rights granted to *Criminal Law Research*. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).